

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / sosiaalinen kuntoutus

Heidi Heikkilä

LAITOSHOIDOSTA AVOHUOLLON ASUMISPALVELUIHIN -
KEHITYSVAMMAISTEN ASIAKKAIDEN KOKEMUKSIA
MUUTTOVALMENNUKSESTA JA MUUTOSTA
Opinnäytetyö 2011

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma/ sosiaalinen kuntoutus

HEIKKILÄ, HEIDI

Laitoshoidosta avohuollon asumispalveluihin - kehitysvammaisten asiakkaiden kokemuksia muuttovalmennuksesta ja muutosta

Opinnäytetyö

42 sivua + 4 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Merja Nurmi

Toimeksiantaja

Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä, Carea

Joulukuu 2011

Avainsanat

kehitysvammaisuus, muuttovalmennus, muutto, asuminen

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia olivat kehitysvammaisten asiakkaiden kokemukset muuttovalmennuksesta ja muutosta laitoshoidon asumisen puolelta avohuollon asumispalvelujen piiriin Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymässä, sosiaalipalvelujen vastuualueella.

Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen, ja se toteutettiin puolistrukturoituna teema-haastatteluna. Tutkimusta varten haastateltiin kuutta kehitysvammaista henkilöä.

Haastateltavat olivat muuttaneet laitoshoidon asumisen puolelta avohuollon asumisyksikköön alkuvuodesta 2011. Haastattelut nauhoitettiin jonka jälkeen aineisto litteroitiin. Kerätty aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä.

Tutkimustuloksista selviää, millä tavoin jokaisen haastateltavan muuttovalmennus ja muutto laitoshoidon asumisen puolelta avohuollon asumisyksikköön oli sujunut heidän kokemanaan. Suurin osa haastateltavista koki, että heidän muuttovalmennukseen oli varattu riittävästi aikaa ja he olivat saaneet vaikuttaa omiin asioihinsa. Tutkimustulokset kuitenkin osoittavat, että muuttovalmennukseen ja muuttoon olisi haastateltavia voinut valmistaa hieman paremmin. Haastateltavat kokivat seuraavien asioiden olevan olennaisia muuttoon valmistautuessa: tieto tulevasta muutosta, muuttoon liittyvien asioiden läpikäyminen sekä tutustuminen uusiin asukastovereihin, henkilökuntaan ja asumispaikkaan.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Bachelor of social services

HEIKKILÄ, HEIDI

Institutional care to community care housing services-
mentally disabled clients experiences of coaching for mov-
ing and moving

Bachelor's Thesis

42 pages + 4 pages of appendices

Supervisor

Merja Nurmi, lecturer

Commissioned by

Kymenlaakso Social and health services, Carea

December 2011

Keywords

mentally disabled, coaching for moving, moving, living

The aim of this research was to examine the experiences of mentally disabled people when changing their living situations. How their coaching for moving and the move from institutional care to community care housing services, for which Kymenlaakso Social and health services are responsible, affect the clients.

The research method used was qualitative research. A semi-structured theme interview was used to gather information. Six mentally disabled clients were interviewed for this research. The interviewees had moved from institutional care to a community care housing unit in the beginning of 2011. Recordings were made of the interviews which were then transcribed.

The research results reveal how each of the interviewees experienced the coaching for moving and the move from institutional care to community care housing services. Most of the interviewees were mainly satisfied with the coaching for moving and the actual moving, but the research results show that there were some things that could have been done differently. The interviewees raised the following issues that are important to consider when the actual moving process starts: information on the forthcoming move, getting to know the staff and the people that you are going to live with and the future living place. Going through the things concerning the actual move were also considered to be important.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	KEHITYSVAMMAISUUS MUUTTUVASSA YHTEISKUNNASSA	7
	2.1 Kehitysvammaisuuden määrittely	7
	2.1.1 Lääketieteellinen näkökulma	8
	2.1.2 Toimintakyvyn näkökulma	8
	2.1.3 Sosiaalinen näkökulma	9
	2.2 Kehitysvammahuollon historia	9
	2.3 Palvelurakennemuutos kehitysvammahuollossa	10
	2.4 Carean sosiaalipalvelujen vastuualue palvelujen järjestäjänä	11
3	KEHITYSVAMMAISEN HENKILÖN ASUMINEN	12
	3.1 Asumisen järjestäminen	12
	3.2 Kehitysvammaisen henkilön asumisen tarpeet	13
	3.3 Laitoshuollon palvelut	13
	3.4 Laitoshoito	14
	3.5 Avohuollon palvelut	14
	3.6 Autettu asuminen	15
	3.7 Asuminen Carean sosiaalipalvelujen vastuualueella	15
	3.7.1 Haastateltavien aiempien asumisyksikköjen kuvaus	15
	3.7.2 Maununniityn asumisyksikkö	16
4	KEHITYSVAMMAISEN HENKILÖN ASUMIS- JA MUUTTOVALMENNUS	17
	4.1 Asumisvalmennus	17
	4.2 Muuttovalmennus	18
	4.3 Muuttaminen ja muutossa huomioitavat asiat	19
	4.4 Muuttovalmennus Carean sosiaalipalvelujen vastuualueella	20
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	21
	5.1 Tutkimuksen toteuttaminen ja tutkimuskysymykset	21
	5.2 Tutkimuksen kulku	21

5.3	Tutkimusmenetelmä	21
5.4	Tutkimuksen kohderyhmä	22
5.5	Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä	22
5.5.1	Teemahaastattelun toteutus	23
5.5.2	Aineiston analysointi ja käsittely	24
5.6	Tutkimuksen luotettavuus	25
6	TUTKIMUSTULOKSET	25
6.1	Muuttovalmennuksen toteutuminen asiakkaiden kokemana	25
6.2	Muuton sujuminen asiakkaiden kokemana	27
6.3	Asiakkaiden kokemukset muuttamisesta laitoshoidosta avohuollon asumispalveluihin	28
6.4	Johtopäätökset	31
6.4.1	Muuttovalmennuksen toteutuminen asiakkaiden kokemana	31
6.4.2	Muuton sujuminen asiakkaiden kokemana	33
6.4.3	Asiakkaiden kokemukset muuttamisesta laitoshoidosta avohuollon asumispalveluihin	34
7	POHDINTA	35
	LÄHTEET	39
	LIITTEET	
	Liite 1. Tutkimuslupa	
	Liite 2. Haastattelukirje haastateltaville	
	Liite 3. Haastattelukirje omaisille/edunvalvojille	
	Liite 4. Teemahaastattelun runko	

1 JOHDANTO

Kehitysvammaisten laitoshoidon asumisen rinnalle on viime vuosikymmeninä tullut asumisen painottuneisuus avohuollon suuntaan. Yksilölliseen ja itsenäiseen asumiseen on alettu kiinnittämään enemmän huomiota. Kehitysvammalaitosten purkaminen on lähtenyt liikkeelle ja tarkoituksena on, että Suomessa laitoskeskeisyys vähenee. Laitoksia puretaan suunnitelmallisesti ja tilalle rakennetaan avohuollon asumisyksiköitä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli saada kehitysvammaisilta henkilöiltä omakohtaisia kokemuksia muuttovalmennuksesta ja muutosta laitoshoidon asumisen puolelta avohuollon asumispalvelujen asumisyksikköön. Opinnäytetyöni toimeksiantajana on Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä, Carea. Tässä työssä käytän myöhemmin lyhennystä Carean sosiaalipalvelujen vastuualue, koska sosiaalipalvelujen vastuualue on vastuussa erityisryhmien palveluista Carealla.

Tutkimukseen osallistui kuusi kehitysvammaista henkilöä. Haastateltavat kehitysvammaiset henkilöt olivat muuttaneet laitoshoidon puolelta avohuollon asumispalveluihin, Maununniityn asumisyksikköön, vuoden 2011 alkupuolella. Kaikki haastateltavat olivat asuneet jo vuosien ajan Carean sosiaalipalvelujen vastuualueella laitoshoidon puolella.

Opinnäytetyöni lähtökohtana on ollut oma kiinnostus kehitysvamma-alaa kohtaan, joten aihealueen valitseminen oli minulle helppoa. Kun otin yhteyttä tammikuussa 2011 Carean sosiaalipalvelujen vastuualueelle kysyäkseni mahdollista opinnäytetyön aiheita, sain kuulla meneillään olevista kehitysvammaisten muutoista laitoshoidosta avohuollon asumisyksiköihin. Carean sosiaalipalvelujen vastuualue halusi asiakkailtaan omakohtaista tietoa muuttovalmennuksen ja muuton sujumisesta. Aihe oli kiinnostava sen ajankohtaisuuden vuoksi ja myös sen takia, että laitoshoidon purku jatkuu vielä muutamia vuosia eteenpäin.

Monet kehitysvammaiset henkilöt ovat muuttaneet ja tulevat muuttamaan laitoshoidon puolelta avohuollon asumispalvelujen piiriin lähivuosien aikana. Muutto uuteen asuinympäristöön on kehitysvammaiselle henkilölle suuri asia. Henkilön elinympäristö sekä sosiaaliset suhteet muuttuvat hänen muuttaessaan uuteen kotiin. Muuttovalmennus on eräänlainen työväline, jolla tuetaan kehitysvammaisen henkilön muuttoa uuteen asuinpaikkaan. Muuttovalmennusta tulisi toteuttaa jokaisen kehitysvammaisen

henkilön kanssa hänen muuttaessaan uuteen kotiin. Valmennuksessa tulisi ottaa huomioon muuttavan henkilön tarpeet ja toiveet sekä mahdolliset pelon tunteet. Muuttovalmennuksen avulla valmistellaan henkilöä tulevaan elämänmuutokseen ja täten pehmennetään muuttoa uuteen kotiin.

Tutkimustulosten kautta saadut tiedot antavat kokonaisvaltaista tietoa siitä, millä tavoin kehitysvammaiset henkilöt ovat kokeneet muuttovalmennuksen ja muuton oma-kohtaisesti. Tuloksista tulee myös esiin asioita, joita olisi voinut tehdä toisin sekä kuinka paljon haastatellut henkilöt olivat saaneet omiin asioihinsa vaikuttaa.

Toivon, että opinnäytetyöni kiinnostaa monia kehitysvammaapuolella työskenteleviä henkilöitä, jotka tulevat olemaan tekemisissä muuttovalmennuksen parissa. Toivon myös, että opinnäytetyöni antaa kuvan siitä, kuinka suuri asia muutto toiseen paikkaan on kehitysvammaisille henkilöille ja kuinka paljon muuttovalmennukseen tulisi ajallisesti panostaa.

2 KEHITYSVAMMAISUUS MUUTTUVASSA YHTEISKUNNASSA

2.1 Kehitysvammaisuuden määrittely

Laissa kehitysvammaisten erityishuollosta (1977/519) 1. luvun 1. §:n mukaisesti kehitysvammaiseksi henkilöksi määritellään henkilö, jonka kehitys ja toiminnalliset kyvyt ovat estyneet synnynnäisen tai kehitysiässä alkaneen sairauden tai vamman vuoksi. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519) Vamma tarkoittaa sellaista psyykkistä tai fyysistä vajavuutta, joka rajoittaa pysyvästi yksilön suoriutumiskykyä (Kaski, Manninen, Mölsä & Pihko 2001, 20).

Kehitysvammaisuutta voidaan määritellä monin eri tavoin. Suomessa vuodesta 1995 käyttöön otettu Maailman terveysjärjestön (WHO) tautiluokitus ICD-10 (International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems), jonka luokituksen mukaan älyllisellä kehitysvammaisuudella tarkoitetaan henkilön tilaa, jossa henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai se on epätäydellinen. Erityisesti kehitysiässä ilmaantuvat taidot eli kielelliset, motoriset, sosiaaliset ja kognitiiviset taidot, jotka vaikuttavat yleiseen henkiseen suoriutumiskykyyn, ovat puutteellisesti kehittyneitä. (Kaski ym. 2001, 21.)

Yksi määritelmistä on AAMR:n (American Association on Mental Retardation) joka tunnetaan nykyään lyhenteellä AAIDD (American Association of Intellectual and Developmental Disabilities) vuonna 1992 esittämä malli, joka perustuu toiminnallisuuteen. Määrittelyssä ratkaisevana tekijänä ovat kyvyt, toimintakyky ja ympäristö. Määritelmän mukaan älyllinen kehitysvammaisuus on vammaisuutta ainoastaan älyllisten ja adaptiivisten taitojen sekä ympäristön vaatimusten välisen vuorovaikutuksen tuloksesta. Vaikka kehitysvammaisuudelle ei ole määritetty ikärajaa, ilmenee se ennen 18-vuoden ikää. (Kaski ym. 2001, 21.)

AAIDD:n määritelmän mukaan kehitysvammaisuus katsotaan olevan huomattavaa rajoitusta tämänhetkisessä toimintakyvyssä. Ominaista älylliselle kehitysvammaisuudelle on keskimääräistä heikompi älyllinen suorituskky, jolloin henkilön älykkyysosamäärä on alle 75. Samanaikaisesti heikompaan älylliseen suorituskkyyn liittyy adaptiivisten taitojen puutteita. Näiden puutteiden osa-alueet jaotellaan seuraavasti: vapaa-aika ja työ, itsehallinta, kyky oppimiseen, terveys ja turvallisuus, sosiaaliset taidot, kotona asuminen, itsestään huolehtiminen, kommunikaatio taidot ja toimiminen yhteisössä. (Kaski ym. 2001, 21.)

Kehitysvammaisuuteen liittyvät usein myös muut kehityshäiriöt, lisävammat ja sairaudet. Näitä voivat olla esimerkiksi aisti-, puhe- ja liikuntavammat, haastava käyttäytyminen ja liikuntavammat. (Kaski ym. 2001, 23.)

2.1.1 Lääketieteellinen näkökulma

Kehitysvammaisuutta voidaan tarkastella ja määritellä lääketieteellisestä, sosiaalisesta ja toimintakyvyn näkökulmasta. Yleisesti kehitysvammaisuutta on tarkasteltu lääketieteellisestä näkökulmasta. Näkökulma pohjautuu siihen, mitkä ovat henkilön vamman syyt ja kuinka se vaikuttaa ihmisen terveydentilaan ja hyvinvointiin. Kun kehitysvammaisuutta määritellään lääketieteen näkökulmasta, verrataan henkilön ominaisuuksia siihen, mitä pidetään vammattomana, terveenä tai normaalina tilana. (Seppälä & Rajaniemi 2011.)

2.1.2 Toimintakyvyn näkökulma

Toimintakyvyn näkökulman määritelmä pohjautuu yksilön ja ympäristön väliseen suhteeseen. Näkökulman mukaan pohditaan sitä, kuinka henkilön valmiudet mahdol-

listavat hänen selviytymisensä eri ympäristöissä. Kehitysvammaisella henkilöllä hänen elämäänsä liittyvät haasteet johtuvat hyvin usein siitä, että eri tilanteista nousevat vaatimukset ovat ristiriidassa hänen oman toimintakykynsä kanssa. Toimintakykyyn liittyvää määritelmää käytetään silloin, kun tarkastellaan henkilön arjessa selviytymistä ja elämänlaatua. Tämä lähestymistapa tuo esiin henkilön voimavaroja ja vahvuuksia. (Seppälä & Rajaniemi 2011.)

2.1.3 Sosiaalinen näkökulma

Sosiaalisessa näkökulmassa korostetaan, ettei vamma niinkään rajoita henkilön mahdollisuuksia selviytyä yhteiskunnassa. Rajoitteita ovat pikemminkin ennakkoluulot, syrjintä ja riippuvuus muista ihmisistä. Eri kulttuurit käsittelevät ja ilmentävät kehitysvammaisuuden eri tavalla. Sosiaalisen näkökulman tarkoituksena on tuoda esiin se, että kehitysvammaiset henkilöt ovat pohjimmiltaan samanlaisia kuin muutkin henkilöt. Tavoitteena on, että kehitysvammaiset henkilöt olisivat osa yhteiskuntaa siinä mielessä missä muutkin ihmiset. Sosiaalisen näkökulman tarkastelu on noussut viime vuosien aikana lääketieteellisen ja toimintakyvyn näkökulman rinnalle. (Seppälä & Rajaniemi 2011.)

2.2 Kehitysvammahuollon historia

Kehitysvammahuollon historia Suomessa on vain noin sadan vuoden ikäinen. Vaikka kehitysvammaisuus käsitteenä on ollut jo vuosia hyvin selvillä, se ei ollut niin vielä sata vuotta sitten. 1800-luvun loppupuolella kehitysvammaisuutta ei Suomessa ollut yleisesti tunnistettu ja ensimmäisen kerran vuonna 1880 virallisissa arkistoissa mainitaan nk. tylsämieliset. Perttulan tylsämielisten kasvatustulos perustettiin vuonna 1891 ja tämän jälkeen erilaisia hoito-osastoja ja hoitolaitoksia perustettiin 1900-luvun alussa. 1900-luvun aikaisten tutkimusten mukaan kehitysvammaiset henkilöt eivät koskaan tulisi olemaan osa yhteiskuntaa, vaan he nähtiin henkilöinä, jotka ovat köyhiä ja aiheuttavat rikoksia. Kehitysvammaisuuden uskottiin myös olevan periytyvää. (Kehitysvammahuolto ennen.)

Vuonna 1952 Suomessa tuli voimaan vajaamielislaki joka jakoi maan vajaamielisiin. Jokaisen vajaamielisiin tuli rakentaa oma keskuslaitos ja näiden vajaamielislaitosten rakennuttaminen ajoittui 1960-luvulle. Varhaisempi ajattelumalli kehitysvammaisten ”eristämisestä” yhteiskunnasta alkoi hiljalleen muuttua ja tultaessa 1970-

luvulle normalisaation (=vammaisten ihmisten oikeus normaaleihin elinolosuhteisiin ja elämäntapoihin) periaatteet alkoivat nousta esiin. Vajaamielislain uudistustyö saatiin valmiiksi 1970-luvun aikana ja uusi Kehitysvammalaki tuli voimaan vuonna 1978. Kehitysvammalaki nosti avohuollon ensisijaisena huoltomuotona kehitysvammaisten keskuudessa. (Kehitysvammahuolto ennen.)

1980-luvulla alkunsa sai asumisryhmien pienentäminen ja yksilöllinen hoito. Tällöin painopiste alkoi siirtyä laitoshoidosta avohoitoon ja asumisen eri vaihtoehdot alkoivat lisääntyä. Vuosina 1995 - 2005 kehitysvammalaitosten asiakasmäärät laskivat ja autettun asumisen asiakasmäärät alkoivat nousta. (Niemelä & Brandt 2008, 24.)

Kehitysvammahuollon syntyäaikoina eri puolella Suomea rakennettiin hoitopaikkoja, jotka tarjosivat suojatun ja turvallisen elinympäristön sekä toimivat ihmissuhteet vertaisystävien kanssa. Viime vuosikymmenien muutossuuntina ovat olleet laitoshuollon hajauttaminen, normalisaatio (=vammaisten ihmisten oikeus normaaleihin elinolosuhteisiin ja elämäntapoihin), mahdollisimman vähän rajoittava elinympäristö ja palvelurakennemuutos. Nykypäivänä kehitysvammahuollossa pyritään ottamaan huomioon jokaisen kehitysvammaisen yksilölliset tarpeet. (Kaski ym. 2001, 370.)

2.3 Palvelurakennemuutos kehitysvammahuollossa

Laki kunta- ja palvelurakennemuutuksesta (169/2007) astui voimaan helmikuussa 2007 ja se on voimassa vuoden 2012 loppuun. Lain tavoitteena on saada kuntarakenteesta eheä, toimintakykyinen ja elinvoimainen, sekä varmistaa laadukkaat ja asiakkaiden saatavilla olevat palvelut koko maan laajuisesti. (Laki kunta- ja palvelurakennemuutuksesta 9.2.2007/169.)

Sosiaali- ja terveysministeriö aloitti 1990-luvun alkupuolella kehitysvammaisia koskevan palvelurakennemuutuksen. Uudistuksen tavoitteena on laitoshuollon purkaminen, palvelurakenteen kehittäminen avohuoltopainotteiseksi ja kotona asumisen tukeminen. Pitkäaikaisesta laitoshoidosta muuttaville kehitysvammaisille on tavoitteena tuottaa 1500 uutta asuntoa. (Kymenlaakson alueellinen suunnitelma kehitysvammaisten ihmisten asumisratkaisuksi, 8.)

Vuonna 2008 Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen valtioneuvoston asuntopoliittiseksi toimenpideohjelmaksi. Hallituksen asuntopoliittikan tavoitteena on sovittaa yh-

teen ihmisten asumisen toiveet ja tarpeet, yhteiskunnan tarpeet ja kestävä kehitys sekä parantaa muiden heikommassa osassa olevien väestöryhmien asumistilannetta. Periaatepäätöksessä tuli esiin, että kehitysvammaisten asuntojen tarpeen kasvaessa, on luotava ohjelma sen toteuttamiseksi. (Valtioneuvoston asuntopoliittinen toimenpideohjelma 2008).

Valtioneuvoston periaatepäätös tuli voimaan vuonna 2010. Tässä päätöksessä päätettiin ohjelmasta kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi vuosina 2010 - 2015. Kehitysvammaisten asumisohjelman tavoitteena on vähentää laitospaikkoja suunnitelmallisesti ja hallitusti ja täten mahdollistaa kehitysvammaisille henkilöille yksilöllinen asuminen, joka vahvistaa heidän osallisuuttaan ja yhdenvertaisuuttaan yhteiskunnassa. Ohjelma on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriön ja ympäristöministeriön yhteistyönä. (Valtioneuvoston periaatepäätös ohjelmasta kehitysvammaisten ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi.)

Suomessa arvioitiin vuonna 2010 olevan 35 000 - 40 000 kehitysvammaista henkilöä, jotka tarvitsevat yksilöllistä apua ja tukea asumisessaan. Kehitysvammalaitoksia Suomessa on 18 ja näiden laitosten toiminta on osittain tai kokonaan keskittynyt kehitysvammaisten henkilöiden palvelemiseen. Toukokuussa 2009 kehitysvammalaitoksissa oli pitkäaikaispaikoilla n. 2000 kehitysvammaista henkilöä. (Valtioneuvoston periaatepäätös ohjelmasta kehitysvammaisten ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi.)

2.4 Carean sosiaalipalvelujen vastuualue palvelujen järjestäjänä

Kehitysvammaisten laitoshoidosta on vastannut yli neljän vuosikymmenen ajan Kymenlaakson erityishuollon kuntayhtymä Kymenlaakson alueella. Kymenlaakson erityishuollon kuntayhtymä ja Kymenlaakson sairaanhoitopiiri yhdistyivät vuoden 2010 alussa yhdeksi sairaanhoito- ja sosiaalipalveluita tuottavaksi kuntayhtymäksi, jonka liikenimeksi tuli Carea. Kuntayhtymän jäsenkuntiin kuuluu Kouvola, Kotka, Hamina, Pyhtää, Miehikkälä ja Virolahti. (Kymenlaakson alueellinen suunnitelma kehitysvammaisten ihmisten asumisratkaisuksi ja palvelujen järjestämiseksi suunnitelmakaudella 2010 - 2015, 11.)

Carean sosiaalipalvelujen vastuualueella laitospaikkoja on 151. Carea kuuluu laitosten jaottelussa keskisuurten laitosten ryhmään. Laitokset voidaan jaotella asukaspaikkojen

mukaan kolmen eri luokkaan 1) suuret laitokset: asukaspaikkoja yli 200, 2) keskisuuret laitokset: 100 - 200 asukaspaikkaa ja 3) pienet laitokset: alle 100 asukaspaikkaa. (Kymenlaakson alueellinen suunnitelma kehitysvammaisten ihmisten asumisratkaisuksi ja palvelujen järjestämiseksi suunnitelmakaudella 2010 - 2015, 12.)

Carean kuntayhtymän hallitus asetti maaliskuussa 2010 työryhmän laatimaan suunnitelman kehitysvammaisten asumisratkaisujen ja palvelujen järjestämisestä valtakunnallisten linjausten ja alueellista suunnitelmaa koskevien ohjeiden mukaisesti. Suunnitelmassa esiintyvien toimenpiteiden jälkeen on arvioitu, että Carean sosiaalipalvelujen vastuualueella on laitoshoidon paikkoja 60 vuoden 2016 alussa. Laitosyksiköiden tilalle rakennetaan uusia avohuollon asuntoja ja kehitetään yksilöllisiä, asiakkaan aktiivista tukemista edistäviä toimintamalleja. Carean sosiaalipalvelujen vastuualueen ensimmäinen rakennushanke, Maununniityn asumisyksikkö, valmistui vuonna 2011. Sen lisäksi on tarkoitus rakentaa 4 uutta avohuollon asumisyksikköä vuoteen 2015 mennessä. (Kymenlaakson alueellinen suunnitelma kehitysvammaisten ihmisten asumisratkaisuksi ja palvelujen järjestämiseksi suunnitelmakaudella 2010 - 2015, 14.)

3 KEHITYSVAMMAISEN HENKILÖN ASUMINEN

3.1 Asumisen järjestäminen

Kehitysvammalain 1. luvun 1. §:n mukaisesti (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519) säädetään erityishuollon antamisesta henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun vian, vamman tai sairauden vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluksia. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519.)

Erityishuollon tarkoituksena on edistää 1. momentissa tarkoitettun henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista, hänen omintakeista toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan sekä turvata hänen tarvitsemansa hoito ja muu huolenpito. Kehitysvammalain 1. luvun 2. §:n 4. momentin mukaan asumisen järjestäminen kuuluu erityishuollon palveluksiin. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519.)

Kuntien tehtävänä on järjestää kehitysvammaisten henkilöiden asuminen. Kunnat voivat toteuttaa asumisen monilla eri tavoilla. Kunta voi tuottaa palvelun itse, yhteistyössä muiden kuntien kanssa, olla jäsenenä palvelua järjestävässä kuntayhtymässä, hank-

kia palveluja valtiolta, toiselta kunnalta tai kuntayhtymältä, muulta julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta. Kunta voi myös antaa palvelun käyttäjälle palvelusetelin. Tällöin kunta sitoutuu maksamaan palvelun käyttäjän hankkimat palvelut yksityiseltä palveluntuottajalta. (Niemelä & Brandt 2008, 35.)

3.2 Kehitysvammaisen henkilön asumisen tarpeet

Kehitysvammaisuus ei tarkoita sitä, että henkilö tarvitsisi erilaisen asunnon kuin muut. Jokaisella henkilöllä on oikeus esteettömään ja hyvin suunniteltuun asuntoon. (Niemelä & Brandt 2008, 78.) Asunto määritellään tilaksi, jossa on mahdollisuus elää ja asua sekä sen tulee tarjota suoja yksityiselämälle ja kotirauhalle. Asunnon tulee olla enemmän kuin yksi huone. (Yksilölliset palvelut, toimivat asunnot ja esteetön ympäristö 2003, 11.)

Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta on tehnyt laatusuosituksen kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen rakentamiseen. Laatusuositus määrittävät millainen asunnon tulisi olla ja millaiset ovat yleiset asunnon tunnuspiirteet. Henkilökohtaisten asuintilojen tulee sisältää seuraavia asioita: oma eteinen, keittiö tai keittonurkkaus, kylpyhuone, makuutila, henkilökohtaiset säilytystilat, parveke tai piha-alue sekä riittävät viestintäyhteydet. Yksilöllisen asumisen tunnuspiirteitä ovat myös postiluukku/postilaatikko, oma nimi ovessa sekä ovikello. (Laatusuositus kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen rakentamiseen 2010.)

Asunnon tulisi sijaita lähellä palveluita, harrastuksia ja työ- ja päivätoimintaa sekä asunnolta tulisi olla myös hyvät yhteydet julkisten ja yksityisten kulkuvälineiden käyttöön. Asunnon sijainnin valinnassa tulee ottaa erityisesti huomioon esteetön ja turvallinen lähiympäristö. Esteettömyyteen liittyvät näkökulmat ovat esimerkiksi oviaukkojen leveydet, helposti avattavat ovet, tarvittavat tukikaiteet asunnon seinissä, tilojen tasoerot ja kynnysten korkeus, pesutilojen turvallisuus ja tilavuus sekä piha-alueen esteettömyys ja turvallisuus. (Laatusuositus kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen rakentamiseen 2010.)

3.3 Laitoshuollon palvelut

Sosiaalihuoltolain (1982/710) 3. luvun 24. §:n mukaisesti laitoshuollolla tarkoitetaan hoidon, ylläpidon ja kuntouttavan toiminnan järjestämistä jatkuvaa hoitoa antavassa

sosiaalihuollon toimintayksikössä. Laitoshuoltoa voidaan antaa henkilölle, joka tarvitsee apua, hoitoa tai muuta huolenpitoa, jota ei voida tai ei ole tarkoituksenmukaista järjestää hänen omassa kodissaan muita sosiaalipalveluja hyväksi käyttäen. (Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710.)

Laitoshuollolle on ominaista sen kokonaisvaltaisuus. Siihen sisältyy ympärivuorokautinen toiminta ja päiväjärjestyksen noudattaminen, kaikista perustarpeista huolehtiminen ja täysi ylläpito, hoitosuhde sekä runsaat yhteiskäyttötilat. Laitoshoidon puutteena on kuitenkin huoneistojen varustuksen epätäydellisyys. Huoneistojen epätäydellisyys ilmenee siten, että asuinhuoneistot eivät ole täydellisiä asuntoja. Huoneissa ei esimerkiksi aina ole omaa wc:tä, kylpyhuonetta tai keittiötä. (Niemelä & Brandt 2008, 38.)

3.4 Laitoshoito

Pitkäaikaista laitoshoidtoa annetaan henkilölle, jolle ei voida järjestää hänen tarvitsemaansa ympärivuorokautista hoitoa kotona tai palveluasunnossa. Siihen sisältyy hoidon lisäksi ravinto, lääkkeet, puhtaus, vaatetus sekä sosiaalista hyvinvointia edistävät palvelut. (Laitoshoito 2.)

Laitokset tarjoavat psykiatrista ja lääkinnällistä hoitoa sekä kuntoutusta niitä tarvitseville henkilöille. Hoidon ja kuntoutuksen tavoitteena on mahdollisimman hyvä elämänlaatu. Asiakkaiden yksilölliset tarpeet määrittävät sen, millä tavoin hoito ja kuntoutus rakentuvat. Hyvään elämisen laatuun kuuluvat perushoito, mahdollisuus peruskoulun suorittamiseen sekä harrastustoiminta. (Laitoshoito 1.)

3.5 Avohuollon palvelut

Kehitysvammaisten laitoshuollon ulkopuolisista asumismuodoista puhuttaessa käyttöön ovat vakiintuneet käsitteet tuettu, autettu ja ohjattu asuminen. Tuetulla asumisella tarkoitetaan sitä, että henkilö asuu omassa asunnossa tavallisessa ympäristössä ja saa apua pulmatilanteissa tukihenkilöltä. Autetussa asumisessa henkilö tarvitsee henkilökunnan läsnäoloa ympärivuorokautisesti. Tähän asumismuotoon kuuluu myös yövalvonta. Ohjatussa asumisyksikössä asuva henkilö tarvitsee apua arjessaan lähinnä aamuisin ja iltaisin, mutta siihen ei sisälly yövalvontaa. (Niemelä & Brandt 2008, 38.)

3.6 Autettu asuminen

Autettu asuminen on asumista, jossa henkilökunta on paikalla ympäri vuorokauden. Autetussa asumisessa on mahdollisuus ottaa perushoidon lisäksi huomioon asiakkaan yksilölliset tarpeet ja kuntoutumismahdollisuudet. Henkilö, joka tarvitsee elämässään autettua asumista, on usein vaikeasti tai syvästi kehitysvammainen ja hänellä voi olla erilaisia, joskus vaikea-asteisiäkin lisävammoja. Asiakkaana voi olla myös keskiasteisesti vammainen henkilö, jolla on erilaisista syistä lieviä tai vaikeita lisävammoja. Asukkaat tarvitsevat usein monissa päivittäisissä toiminnoissaan avustusta ja tai ovat täysin riippuvaisia henkilökunnan läsnäolosta ja ohjauksesta. Tavoitteena on usein luoda edellytykset ohjattuun asumiseen, mutta autetun asumisen yksikkö voi olla myös pysyvä asuinpaikka kehitysvammaiselle henkilölle. (Niemelä & Brandt 2008, 39.)

3.7 Asuminen Carean sosiaalipalvelujen vastuualueella

Suurin osa Carean sosiaalipalvelujen vastuualueen asumisyksiköistä sijaitsee Kuusankoskella, Kouvolassa. Asumisyksiköitä Carean sosiaalipalvelujen vastuualueella on 20, ja kaikki yksiköt tarjoavat eri tavoin tuettua asumista henkilön elämän eri vaiheisiin. Carean sosiaalipalvelujen vastuualueen palveluita käyttää vuosittain n. 800 asiakasta. Carean sosiaalipalvelujen vastuualueen palvelutarjontaan kuuluvat muun muassa asumis- ja kuntoutuspalveluita, lyhytaikaishoitoa, tutkimus- ja arviointijaksoja sekä toimintapalvelut ja erilaista leiritoimintaa. (Erityisryhmien palvelut.)

3.7.1 Haastateltavien aiempien asumisyksikköjen kuvaus

Seuraavassa on kuvaus haastateltavien aikaisemmista asumisyksiköistä. Carean sosiaalipalvelujen vastuualueen puolelta tulleen vaatimuksen myötä, on tärkeää, ettei haastateltavien henkilöllisyys ole tunnistettavissa tutkimuksessani. Tämän vuoksi olen käsitellyt edelliset asumispaikat kokonaisuuksina, en yksittäisesti.

Haastateltavat muuttivat Maununniityn asumisyksikköön eri asumisyksiköistä laitosasumisen puolelta. Yksiköt sijaitsevat entisen Keskuslaitoksen alueella Kuusankoskella, Carean sosiaalipalvelujen vastuualueella. Yksiköt ovat ympärivuorokautista asumista tarjoavia yksiköitä, joissa erityisosaaminen painottuu psyykkisten ongelmien

ja kehitysvammaisuuden asteen perusteella vaadittavaan ohjaukseen, tukeen ja kuntoutukseen. (Asumisyksiköt.)

Asumisyksiköt ovat painottuneet monivammaisten ja eriasteisesti kehitysvammaisten henkilöiden hoitoon, jotka tarvitsevat runsaasti apua, tukea, ohjausta ja neuvontaa selviytyäkseen päivittäisistä toiminnoistaan. Asukaspaikkamäärät vaihtelevat asumisyksiköissä 9 – 20 paikan välillä. (Asumisyksiköt.)

Osa yksiköistä on suljettuja yksiköitä. Suljettu yksikkö tarkoittaa sitä, että turvallisuussyistä yksikön ulko-ovet ovat suljettuina ja asukkaiden psyykkisten tai käyttöhäiriöiden vuoksi heidän päivittäisiä toimintoja joudutaan rajaamaan. (Asumisyksiköt.)

3.7.2 Maununniityn asumisyksikkö

Maununniitty on autetun asumisen asumisyksikkö, joka on tarkoitettu kehitysvammaisille henkilöille. Maununniityn asumisyksikkö aloitti toimintansa vuoden 2011 tammikuussa. Maununniitty sijaitsee Kuusankoskella, noin 1,2 kilometrin päässä Kuusankosken keskustasta. Maununniitty sijaitsee kerros- ja omakotitaloalueella sekä sieltä on hyvät liikenneyhteydet ja tarvittavat palvelut ovat lähellä. Asukaspaikkoja Maununniityssä on 16. Tällä hetkellä Maununniityn asiakkaat ovat iältään 21 - 73-vuotiaita. Osa asukkaista käyttää liikkumisessa pyörätuolia. Maununniityn toimintamallissa ja tilaratkaisuissa on otettu erityisesti huomioon yksilöllisyys, yksityisyys, asumisen esteettömyys, yhteisöllisyys ja turvallisuus. (Maununniitty.)

Jokaisella asukkaalla on oma asunto. Asunnoissa on oma keittiö, kylpyhuone sekä parveke. Asukkaita tuetaan ja avustetaan tarpeen mukaan esimerkiksi päivittäisissä toiminnoissa, työssä, opiskelussa, harrastuksissa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa, sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä. Maununniityssä asukkailla on ympärivuorokautinen tuki. (Maununniitty.)

4 KEHITYSVAMMAISEN HENKILÖN ASUMIS- JA MUUTTOVALMENNUS

4.1 Asumisvalmennus

Asumisvalmennuksen lähtökohdaksi on omaksuttu ajatus, että jokaisella kehitysvammaisella henkilöllä on oikeus itsenäistyä elämässään. Henkilöllä täytyy olla mahdollisuus muuttaa lapsuudenkodistaan, toisesta asumisyksiköstä tai laitoshoidon puolelta hänelle sopivaan ja hänelle tarpeellisia palveluja tarjoavaan omaan kotiin. Asumisvalmennusta ei ole selkeästi määritelty ja joskus asumisvalmennuksesta käytetään myös nimitystä muuttovalmennus. (Leinonen 2002, 118.)

Asumisvalmennuksen tarkoituksena on harjoitella taitoja, joita kehitysvammaisen henkilö arjessaan tarvitsee. Valmennuksessa tuetaan ja opetetaan taitoja, jotka lisäävät henkilön omatoimisuutta ja itsehallintaa. (Asumisvalmennus 2011.)

Tulevaan elämänmuutokseen valmistautuminen tulisi aloittaa hyvissä ajoin ennen varsinaista muuttoa uuteen kotiin. Kokemusten, tunteiden ja tiedon jakamisella on tällöin suuri rooli. Kehitysvammaisen henkilön läheisiä tulisi myös tukea elämänmuutoksessa, koska läheisten ihmisten omat asenteet vaikuttavat muuttajan sopeutumiseen uuteen kotiin. (Leinonen 2002, 118.)

Kehitysvammaiselle henkilölle muuttaminen uuteen kotiin on elämän mullistava asia ja asumisvalmennuksen tarkoituksena on käydä tulevaan elämänmuutokseen liittyviä asioita läpi. Hänen elämänsä, asuinpaikan ympäristö, sosiaaliset suhteensa sekä päivittäiset toiminnot muuttuvat muuttamisen myötä kokonaisvaltaisesti. (Leinonen 2002, 119.)

Asumisvalmennuksessa pidetään tärkeänä asumisyksikön henkilöstön tutustumista muuttoa tekevään kehitysvammaiseen henkilöön sekä hänen läheisiinsä, koska tämä omalta osaltaan luo pohjan tulevalle toiminnalle. Jotta kehitysvammaisen henkilö voi tuntea olonsa turvalliseksi uudessa kodissa, on tärkeää tuntea hänen jokapäiväiset rutiinit ja toiminnot, jotta ne voivat jatkua uudessa kodissa. Kun saadaan selville kehitysvammaisen tarpeet ja toiveet, sekä tutustutaan hänen elämänsä eri vaiheisiin, mahdollistaa se hyvän ja laadukkaan elämisen uudessa kodissa. Myös tutustuminen uuden asumisyksikön muihin asukkaisiin sekä henkilökuntaan on tärkeää kehitysvammaisen henkilön kotiutumiseksi. (Leinonen 2002, 119.)

Tavoitteena asumisvalmennuksella on, että kehitysvammainen henkilö saa mahdollisuuden tutustua tulevaan uuteen kotiinsa ja mahdollisuuksien mukaisesti myös seurata sen rakentamista. Vierailu esimerkiksi tulevan asumisyksikön/asunnon rakennustyömaalla voi olla kehitysvammaiselle henkilölle erittäin tärkeä kokemus. Hän voi alkaa jo silloin hahmottamaan uutta kotiaan ja sen ympäristöä. (Leinonen 2002, 119.)

4.2 Muuttovalmennus

Muuttovalmennus on kirjallinen sopimus, joka toteutetaan yhteistyönä muuttavan henkilön, hänen omaistensa sekä asumisyksikön henkilökunnan kanssa. Muuttovalmennuksen kesto, sisältö ja tavoitteet määritellään yksilöllisesti yhdessä asiakkaan kanssa hänen toiveet ja tarpeet huomioiden. Valmennus koostuu kolmesta vaiheesta: ennen muuttoja, muuton aikana ja muuton jälkeen. (Muutossa tukena - asumisvalmennuksen käsikirja työntekijälle, 8.)

Asumisvalmennusta ei aina ole selkeästi määritelty ja joskus asumisvalmennuksesta käytetään myös nimitystä muuttovalmennus. Muuttovalmennuksella tarkoitetaan niitä toimintoja, joita suunnitellaan asiakkaan yksilöllisen asumisen varmistamiseksi ja onnistuneen muuton mahdollistamiseksi. Suunnittelu tapahtuu yhteistyönä kehitysvammaisen asiakkaan, hänen läheistensä ja työntekijöiden kanssa. (Muutossa tukena – asumisvalmennuksen käsikirja työntekijälle 2009, 5).

Ihmissuhteet ja lähiympäristö muuttuu, kun kehitysvammainen muuttaa uuteen kotiin. Uuteen kotiin muuttamista edistää se, että tiedetään muuttavan kehitysvammaisen henkilön tausta, avuntarpeet ja toiveet. Tavoitteena muuttovalmennuksessa on valmistaa muuttaja tulevaan elämänmuutokseen ja pehmentää muuttoja uuteen kotiin. Valmistautuminen tulevaan muuttoon on kehitysvammaiselle sekä hänen läheisilleen tärkeää. Kun muuttoon on valmistauduttu kunnolla ja riittävän ajoissa, kehitysvammaisella henkilöllä jää riittävästi aikaa tutustua uuteen kotiin, henkilökuntaan ja muihin asukkaisiin. (Muuttovalmennus.)

Muutto- ja asumisvalmennuksen perustana on kunnioittaa kehitysvammaisen henkilön omaa osallistumista ja itsemääräämisoikeutta. Henkilöllä on oikeus yhteiskunnan täysivaltaiseen jäsenyyteen, joka tulisi näkyä osana muuttovalmennusta. Kehitysvammaisella henkilöllä tulee olla mahdollisuus itsenäistyä ja aloittaa oma elämä. Hänellä on oikeus toteuttaa asumisessaan omaa elämäntyyliään yksilöllisen avun, tuen ja ohjauk-

sen turvin. Muuttovalmennuksen tarkoituksena on henkilön itsenäistymisen, aikuistumisen ja itsenäisen suoriutumisen tukeminen. Muuttovalmennuksessa pyritään lisäämään henkilön sekä hänen läheistensä vaikuttamismahdollisuuksia, asiakkaan yksilöllisen asumisen edistämistä sekä asiakkaan valmistautumista tulevaan elämän muutokseen. (Muutossa tukena – asumisvalmennuksen käsikirja työntekijälle 2009, 8.)

Muuttovalmennuksen tavoitteena on selvittää, millaista tukea kehitysvammaisen tarvitsee kyetäkseen asumaan ja toimimaan lähiyhteisössä mahdollisimman itsenäisesti. Henkilöille, jotka tulevat asumaan yhdessä, tulee antaa riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia tutustua toisiinsa ja yhdessäoloon. Ryhmytymistä ja yhteisöllisyyttä tulisi edistää jo hyvissä ajoin ennen muuttoa. Ryhmytymiseen on kiinnitettävä erityisesti myös huomiota silloin, kun henkilö on muuttamassa jo olemassa olevaan asumisyksikköön. Hänelle on järjestettävä ennen muuttoa riittävästi tutustumiskäyntejä uuteen kotiin. (Muutossa tukena – asumisvalmennuksen käsikirja työntekijälle.)

Muuttajan tarpeet ja toiveet ovat lähtökohtana muuttovalmennusta suunniteltaessa. Toiminta tulisi aloittaa hyvissä ajoin, 1 - 2 vuotta ennen varsinaista muuttoa, ja se etenee vaiheittain. Kun muuttovalmennukseen on varattu riittävästi aikaa, kehitysvammaisen henkilö ehtii sisäistää ajatuksen tulevasta muutosta. Pitkäkestoisen muuttovalmennuksen jälkeen kehitysvammaisen henkilön ja uuden asumisyksikön henkilökunnan on helpompaa ymmärtää, että elämä uudessa kodissa ei aina heti ole valmiiksi asetettua. Uuden arjen sujuminen uudessa kodissa nähdään vasta todellisuudessa muutamana vuoden kuluessa muutosta. (Puranen & Leinonen 2008, 121.)

Kun muuttovalmennus on onnistunut hyvin, kehitysvammaisen henkilö voi elää omannäköistä elämää ja tehdä omaan elämäänsä liittyviä valintoja. Laitosasumisen puolelta muuttaneiden kehitysvammaisten kohdalla on haasteena laitosten toimintatapojen ehkäiseminen. Muuton jälkeinen elämä on osattava järjestää siten, että kehitysvammaisen henkilö voi edelleen olla osana erilaisissa yhteisöissä sekä samalla noudattaa omaa yksilöllistä asumistapaansa. (Puranen & Leinonen 2008, 122.)

4.3 Muuttaminen ja muutossa huomioitavat asiat

Muuttaminen omaan kotiin on kehitysvammaiselle henkilölle askel kohti itsenäistymistä ja aikuistumista. Itsenäistyminen tarkoittaa kehitysvammaiselle henkilölle mahdollisuutta vaikuttaa omiin asioihinsa ja tehdä omia valintoja. Jokaisella henkilöllä on

oikeus yksilölliseen asumiseen ja tarvittaessa saada itselleen sopivaa apua ja tukea.
(Minä muutan - asumisvalmennuksen tehtäväkansio asiakkaalle.)

Muutossa tulee huomioida, että kehitysvammaisen henkilön asuinpaikan ympäristö muuttuu erilaiseksi ja että hän kykenisi mahdollisimman hyvin sopeutumaan uuteen ympäristöön. Erityisesti täytyy ottaa huomioon muuttavan kehitysvammaisen mahdolliset pelot ja niiden läpikäyminen. (Muuttovalmennus.)

4.4 Muuttovalmennus Carean sosiaalipalvelujen vastuualueella

Carean sosiaalipalvelujen vastuualueella ei ole varsinaista omaa mallia muuttovalmennukseen. Muuttovalmennusta toteutetaan Savon vammaisasuntosäätiön ”Minä muutan asumisvalmennuksen tehtäväkansion” sekä ”Muuton muistilistan” avulla.

”Muuton muistilista” on työväline kehitysvammaisen henkilön muuton suunnitteluun. Muistilista on suunnattu työntekijöille, jotka toteuttavat työssään asumisvalmennusta kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa. Muistilistaan on koottu keskeisimmät asiat, jotka täytyy ottaa huomioon ja joita on järjestettävä ennen muuttoa. Asiat vaihtelevat riippuen siitä millaista tukea asiakas tarvitsee tulevaan asumiseensa. Listassa läpikäydyt kohdat pohjautuvat pääsääntöisesti kehitysvammaisten henkilöiden muuttoon liittyviin, ajankohtaisiin sekä asumista ohjaaviin suosituksiin, lakeihin ja asetuksiin. Muuton muistilistassa läpikäytävänä asioina ovat muun muassa muuttoon liittyvät perustiedot (läheisten yhteystiedot ja muuttojärjestelyt), asumiseen liittyvät tukipalvelut, raha-asoiden hoito, henkilön tukiverkoston kartoittaminen, avuntarve muutossa ja tulevaan asuntoon liittyvät asiat (vuokrasopimus, muuttoilmoitus, sähkö- ja vakuutusso- pimukset sekä tutustumiskäynnit uuteen kotiin). (Muuton muistilista 2009.)

”Minä muutan - asumisvalmennuksen tehtäväkansio” on suunnattu kehitysvammaiselle henkilölle asumisvalmennuksen tai muuttovalmennuksen tueksi. Kansio sisältää erilaisia tehtäviä ja kysymyksiä ja ne käsittelevät arkielämään, muuttamiseen ja asumiseen liittyviä asioita. Kysymykset ja tehtävät ovat suunnattu henkilön tämänhetkiseen elämään ja tulevaisuuteen. Tehtäväkansion tarkoituksena on saada henkilöltä yksilöllisiä vastauksia liittyen hänen omaan elämäänsä. Tehtäväkansiota voidaan täyttää kahdestaan ohjaajan tai ryhmässä muiden kehitysvammaisten kanssa. Tehtäväkansion tavoitteena on nostaa esiin muuttavan henkilön toiveita ja tarpeita tulevaan elämiseen ja asumiseen liittyen. (Minä muutan – asumisvalmennuksen tehtäväkansio 2009.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuksen toteuttaminen ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa oli tarkoitus selvittää, millä tavalla muuttovalmennus ja muutto toteutuivat kehitysvammaisten asiakkaiden kokemana. Haastateltavat kehitysvammaiset henkilöt muuttivat vuoden 2011 alussa laitoshoidon puolelta avohuollon asumispalveluyksikköön Maununniittyyn, Carean sosiaalipalvelujen vastuualueella.

Tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat:

Päättutkimuskysymys: Millaiset ovat kehitysvammaisen asiakkaan kokemukset muuttovalmennuksesta ja muutosta laitoshoidosta avohuollon asumispalveluihin?

Tutkimuskysymykset:

1. Miten muuttovalmennus on toteutunut asiakkaan kokemana?
2. Miten muutto on sujunut asiakkaan kokemana?
3. Millaiset ovat asiakkaan kokemukset muuttamisesta laitoshoidosta avohuollon asumispalveluihin?

5.2 Tutkimuksen kulku

Opinnäytetyö sai alkunsa tammikuussa 2011 yhteydenotostani Carean sosiaalipalvelujen vastuualueelle. Sain tietooni, että heillä on juuri muuttanut laitoshoidon puolelta asiakkaita avohuollon asumispalveluihin, Maununniityn asumispalveluyksikköön. Carean sosiaalipalvelujen vastuualue tahtoi saada omakohtaista tietoa muuttaneilta asukkailta, kuinka muuttovalmennus ja muutto uuteen kotiin oli sujunut heidän kokemanaan. Tutkimus aloitettiin 1.1.2011.

5.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni tutkimusmenetelmä on laadullinen. Laadullinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa ja tieto kerätään mahdollisimman todellisissa tilanteissa. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan ihmistä tiedonkeruun elementtinä ja

tutkija luottaa usein omiin havaintoihinsa ja keskusteluun tutkittavan kohderyhmän kanssa. Laadullisen tutkimuksen erityispiirteenä on se, että tutkimuksen kohderyhmää ei valita satunnaisotantaa käyttäen vaan tarkoituksenmukaisesti. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara 2007, 160.)

5.4 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmäksi muodostui kuusi kehitysvammaista henkilöä, jotka kaikki olivat muuttaneet laitosasumisen puolelta avohuollon asumispalveluihin. Carean sosiaalipalvelujen vastuualueen puolesta tulleen vaatimuksen myötä on erittäin tärkeää, että haastateltavien henkilöllisyys ei ole tunnistettavissa tutkimuksessani, koska Maununniityssä asiakkaita on määrällisesti vähän. Myöskään asiakkaiden ikä ei saa paljastua työssäni, jonka vuoksi haastateltavien henkilöiden ikäjakauma on ilmoitettu nuorimman ja vanhimman haastateltavan mukaan.

Haastateltavina oli molempien sukupuolien edustajia ja iältään he olivat 32 – 48-vuotiaita. Haastateltavat valittiin Maununniityn asumisyksikön asumispalveluvastavan toimesta. Haastateltavien valinnassa otettiin huomioon, että he kaikki olivat muuttaneet laitoshoidon puolelta ja että he tulisivat ymmärtämään haastattelussa esitettävät kysymykset sekä kykenisivät vastaamaan esitettäviin kysymyksiin itsenäisesti.

5.5 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Haastattelu on tiedonkeruumuodoista käytetympiä. Haastattelun aikana ollaan haastateltavan kanssa suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa. Haastattelussa on suurempi mahdollisuus motivoida haastateltavaa vastaamaan kysymyksiin kuin muilla menetelmillä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34.)

Teemahaastattelu ei etene tarkkojen ja yksityiskohtaisten kysymysten mukaisesti vaan aiemmin sovittujen teemojen mukaan. Teemahaastattelussa teemat ovat valmiiksi tiedossa, mutta esitettävien kysymysten järjestys ja tarkka muoto puuttuvat. Teemahaastattelun idea on, että halutaan saada tietää, mitä henkilö ajattelee jostain tietyistä asioista. Teemahaastattelussa teemat voidaan päättää etukäteen ja tehdä teemojen alle tarvittavia apukysymyksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47.)

Haastattelun voi suorittaa haastateltavan kotona, työpaikalla tai vaikkapa kahvilassa, mutta haastattelutilanteen tulisi olla mahdollisimman rauhallinen. Tarkoituksena haastattelussa on keskittyä itse haastatteluun, jolloin muita virikkeitä ei saisi olla paljoa tarjolla. Virikkeenä voidaan pitää vaikkapa ohikulkijoiden katselemista ikkunasta. Haastattelupaikka ei saa olla liian virallinen, koska haastateltava saattaa tuntea olonsa epävarmaksi. Kun haastattelu suoritetaan haastateltavan kotona, on se samalla tuttu ja turvallinen ympäristö ja haastateltava kykenee vastaamaan kysymyksiin luontevammin. (Aaltola & Valli 2010, 29.)

Haastattellessaan kehitysvammaista henkilöä haastatteli saattaa ottaa vastuun yhteistyöhalukkuudesta keskustelukumppanin kanssa. Tällöin hän yrittää välttää tilanteita, jotka voisivat nolata haastatteluun vastaajan. Haastattelu kasaa paineita haastattelijalle ja hän voi kuvitella, että yhteisymmärryksen rakentaminen on yksinään hänen vastuullaan. (Leskelä 2006, 64.)

5.5.1 Teemahaastattelun toteutus

Koska haastattelun kohderyhmänä olivat kehitysvammaiset henkilöt, koin että teemahaastattelu oli tiedonkeruumenetelmistä parhain vaihtoehto. Haastattelun teemojen ja apukysymysten muotoilussa täytyi ottaa huomioon kysymysten esilletuonti. Kysymysten täytyi olla selkokielellä esitettyjä, jotta ne olisivat oikealla tavalla ymmärrettävissä. Teemahaastattelun rungon ja apukysymysten muotoilussa (liite 4) sain ohjausta Carean sosiaalipalvelujen vastuualueen puhutulkilta. Teemahaastattelun rungon ja kysymysten laadinnassa tuli ottaa myös huomioon, että monia sanoja tulisi tarvittaessa avata toisella tavalla. Haastattelun teemoja olivat muuttovalmennus, muutto, koti ja kodin ympäristö. Vaikka teemat eivät suoranaisesti ole tutkimuskysymysten muodossa, jokaisen teeman apukysymysten avulla sain vastauksen tutkimuskysymyksiin.

Haastattelut tapahtuivat Maununniityn asumisyksikössä kesällä 2011. Ennen haastattelua kävin tapaamassa jokaista haastateltavaa henkilökohtaisesti huhtikuussa 2011. Tässä tapaamisessa kerroin, kuka olen ja minkä vuoksi olen heitä tulossa haastattelemaan. Samalla kerralla kerroin myös, että haastatteluun vastaaminen on jokaiselle vapaaehtoista. Tapaamisen jälkeen sovin haastatteluajankohdat yhdessä Maununniityn asumispalveluvastaavan kanssa siten, että ne sopivat haastateltavien päivärytmiin.

Kun olin käynyt tapaamassa haastateltavia, lähetin haastattelukirjeet (liite 2) jokaiselle haastateltavalle. Kirjeessä kerroin vielä, kuka olen ja miksi ja milloin olen tulossa heitä haastattelemaan. Tiedoksiannot kirjeinä (liite 3) lähetin myös haastateltavien omalle tai edunvalvojille. Nämä kirjeet sisälsivät tiedon siitä, kuka olen, miksi olen menossa heidän läheistään haastattelemaan ja minä ajankohtana. Kirjeet sisälsivät yhteystietoni, jotta heillä olisi ollut mahdollisuus ottaa minuun tarvittaessa yhteyttä.

Viiden haastateltavan haastattelut tapahtuivat heidän omilla asunnoissaan. Ainoastaan yhden haastateltavan haastattelu jouduttiin toteuttamaan asumisyksikön yhteistilassa. Haastattelun aikana yhteistilaan pääsy oli asumisyksikön muilta asukkailta kielletty, joten haastattelu pystyttiin suorittamaan rauhassa. Jokaiseen haastatteluun oli varattu riittävästi aikaa, 1 - 2 tuntia haastattelua kohden. Haastattelut nauhoitettiin sanelulaitteelle haastateltavien luvalla.

5.5.2 Aineiston analysointi ja käsittely

Sisällönanalyysi soveltuu muun muassa haastatteluiden, artikkeleiden, päiväkirjojen, keskusteluiden, raporttien, dialogien ja kirjojen analyysitavaksi. Analyysimenetelmällä pyritään saamaan tiivistetty kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysissä on tarkoitus tarkastella aineistoa (esimerkiksi haastattelujen vastauksia) eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistämällä niitä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.)

Ennen analyysin aloittamista tulisi sisällönanalyysissa määrittää analyysiyksikkö, joka voi olla vaikkapa jokin lause tai sana. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi alkaa haastattelujen kuuntelemisella ja haastattelun selväksi kirjoituksella. Selväksi kirjoituksen tulisi tapahtua sanasta sanaan. Sen jälkeen luetaan kirjoitetut haastattelut ja perehdytään niiden sisältöön. Tämän jälkeen etsitään pelkistettyjä ilmauksia ja alleviivataan ne. Tämän jälkeen voidaan listata nämä pelkistetyt ilmaisut. Seuraavana etsitään listatuista asioista samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia. Sen jälkeen samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään yhdeksi luokaksi ja nimetään sisältöä kuvaavalla otsikolla. Tämän jälkeen luodaan alaluokkia jolloin erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.)

Tässä tutkimuksessa aineisto litteroitiin haastattelun jälkeen. Litteroinnin jälkeen luin jokaisen haastateltavan puhtaaksi kirjoitetun materiaalin. Aineiston analysointi jaettiin tutkimuskysymysten mukaisesti. Litteroidusta aineistosta nostin jokaisen teeman koh-

dalta esiin jokaisen haastateltavan omakohtaisia kokemuksia kyseisestä aiheesta. Aineiston analysoinnin jaoin kahteen osaan: millä tavalla asiat olivat menneet asiakkaan kokemana ja millä tavoin asioiden olisi pitänyt mennä asiakkaan kokemana. Tämän jaottelun pohjalta sain vastaukset tutkimuskysymyksiin.

5.6 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkijana minun tulee luottaa, että haastateltavat ovat kertoneet omat mielipiteensä ja kertovat heidän omista läpikäydyistä kokemuksistaan. Jokaiselle haastateltavalle haastatteluun vastaaminen oli vapaaehtoista. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös osaltaan se, että haastateltavat haastateltiin yksilöllisesti. Haastattelun tarkoitus kerrottiin haastateltaville, mutta tarkkoja kysymyksiä heille ei ennen haastatteluita kerrottu. Haastattelut tapahtuivat jokaisen haastateltavan omissa kodeissa ja haastatteluun oli jokaisen kohdalla varattu riittävästi aikaa.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Muuttovalmennuksen toteutuminen asiakkaiden kokemana

Haastateltavista neljä koki, että he saivat tietää tulevasta muutosta uuteen asumisyksikköön riittävän ajoissa. He olivat saaneet tiedon tulevasta muutosta vuoden 2010 puolella. Muuttoon valmistautuminen oli aloitettu heidän mielestään riittävän ajoissa.

Kaksi haastateltavista olisi halunnut saada tiedon jo mielellään aikaisemmin kuin he olivat saaneet. Toinen haastateltavista kertoi saaneensa tiedon muutosta vain hieman ennen varsinaista muuttoa. Toinen haastateltavista olisi toivonut saaneensa valmistautua muuttoon pidemmän ajan. Molemmat heistä saivat kyllä tiedon muutosta ennen kuin kaikki muut asumisyksikön asukkaat olivat paikkaan muuttaneet. Haastateltavat itse kertoivat näin:

”...joskus keväällä tai suunnillee kesällä...”

”... no oishan se voinu olla vähä aikasemminkii...”

”...oishan se kiva ollu... kivahan se oli tietää sillonki...”

”...aika myöhään sain niiku tietää tän...”

Tieto tulevasta muutosta laitosasumisen puolelta avohuollon asumisyksikköön oli kerrottu heille henkilökohtaisesti sekä kirjeitse. Haastateltavat kokivat, että henkilökohtaisesti tuotu tieto oli heidän mielestään mukava tapa kertoa asiasta. Yksi haastateltavista olisi toivonut enemmän tietoa ja riittävästi valmistutumista tulevaa muuttoa koskien. Kaksi haastateltavista kuvasi tiedonantotapaa seuraavalla tavalla:

”...no se tultii sanomaa ja tais siitä kirjeki tulla...”

”...ihan suullisesti...ihan suullisesti nokatusten...”

Muutama haastateltavista kertoi vierailleensa jo Maununniityssä sen olleessa rakentamisvaiheessa. Osa kertoi päässeensä tarkastelemaan uutta rakennusta vain ulkoapäin, mutta osa kertoi saaneensa tutustua taloon sisälle. Osa haastateltavista ei kertonut vierailleensa rakennustyömaalla ollenkaan. Rakennustyömaalle tutustumista haastateltavat kuvasivat näin:

”...me nähtii ulkoapäin ei päästy sisää ku ne remonttityöt oli meneillä...”

”...jouluu se tais olla.. oltii tutustumassa tähä taloon...”

Jokainen haastateltavista kertoi, mitä asioita he olivat käyneet läpi muuttovalmennuksessa. Muuttovalmennuksessa oli läpikäyty asioita liittyen muun muassa yksin asumiseen, yhteiseloön muiden asukkaiden kanssa, kuinka olla naapuri toiselle sekä henkilökohtaiseen hyvinvointiin. Osa haastateltavista ei muistanut mitä asioita muuttovalmennuksessa olisi käyty läpi.

Neljä haastateltavista kertoi myös jännittäneensä joitain asioita ennen muuttoa. He kertoivat jännittäneensä uuteen henkilökuntaan ja vieraisiin asukaskavereihin tutustumista. He kertoivat miettineensä ennen muuttoa, että tuleeko uudessa kodissa asuminen olemaan turvallista, koska uusi koti sijaitsee lähellä keskustaa. Haastateltavat kokivat jännittävänä asiana uuteen ympäristöön muuttamisen. Haastateltavat kertoivat myös jännittäneensä omaa pärjäämistään uudessa kodissa. Kaksi haastateltavista koki, etteivät he jännittäneet mitään asioita ennen muuttoa. Haastateltavat kertoivat jännittäneensä seuraavia asioita:

”...toivottavast kukaa ei tuu häiriköimää...”

”... onko tää liian vaativa mulle...”

”...et miten mie nyt sit pärjään... oonkohan mie nyt varmast vahva...”

Osa haastateltavista koki saaneensa vaikuttaa omiin asioihinsa ennen muuttoa. Osa heistä kertoi saaneensa valita ennen muuttoa muun muassa oman asunnon lattian värin, kylpyhuoneen laatoituksen värin sekä he olivat saaneet itse suunnitella huoneen sisustuksen. Haastateltavat kertoivat että asunnot olivat jo ennalta heille määrättyjä joten asunnon sijaintiin asumisyksikössä he eivät olleet saaneet vaikuttaa. Yksi haastateltavista kuitenkin kertoi, että oli saanut valita tulevan asuntonsa jo rakennusvaiheen ollessa meneillään. Omiin asioihinsa vaikuttaminen kerrottiin seuraavalla tavalla:

”...et sai valita oman asunnon värit nää lattian värit ja sit kylpyhuoneest tai ton ves-san ton laatoituksen värin että tuli sellasii ja mie valitsin sit sinisen ja mä sain sinisen...”

”...ku meiltä kysyttii jokaiselta että minkä värisen ottaa...”

”...meille sanottii asuntojen numerot ja sit myö nähtii nää etukäteen nää asunnot...”

”...sitte sain ite suunnitella vähä tätä sisustusta...”

6.2 Muuton sujuminen asiakkaiden kokemana

Haastateltavat kokivat saaneensa riittävästi apua muuttoon liittyvissä asioissa. He kertoivat, että henkilökunta sekä muut asukkaat olivat olleet apuna muuttopäivänä. Monilla haastateltavilla oli myös ollut läheiset mukana muuttoon liittyvissä asioissa. Tärkeänä asiana koettiin myös se, että he saivat itse olla osallisena muuttopäivänä siinä määrin kuin he siihen kykenivät. Haastateltavan oma kokemus muuttopäivästä:

”...No muut asukkaat autto tavaroitten kantamises...”

Muutto laitosasumisen puolelta avohuollon asumisyksikköön koettiin suurena asiana. Moni haastateltavista kertoi itsenäisen elämän ja elämän aikuisena olleen jo pitkäai-

kainen haave heidän elämässään. Hyvinä asioina muutossa koettiin olevan oma asunto, oman asunnon rauha, liikkumisen vapaus, rauhallinen ilmapiiri asumisyksikössä, palveluiden läheisyys, kaupunkiympäristö sekä läheisten ja kavereiden paremmat vierailumahdollisuudet. Seuraavassa on haastateltavien kertomaa, millä tavoin muutto on heidän elämäänsä vaikuttanut:

”Kun saa olla omis olois...”

”Pääsee liikkuu tuol kaupungil ja tekee kaikkee mukavaa..”

”Jos joku pimpottaa ovikelloo, ni ei tarvi avata jos ei haluu...”

”...miehän olin haaveillu täst jo aika pitkään että niiku pääsee niiku omaan asuntoon ja itsenäisempään asumiseen...”

Haastateltavat kertoivat myös muuttoon liittyneen jännittäviä asioita. Osa haastateltavista kertoi, että mitä jos asuminen ei onnistukaan uudessa paikassa, niin uusi muutto toiseen asumisyksikköön voi olla edessä. He kokivat tämän olevan viimeinen mahdollisuus näyttää, että he tulevat pärjäämään avohuollon asumisyksikössä. Yksi haastateltavista kertoi miettineensä seuraavaa:

”...mie oon koko pienen elämäni joutunu muuttaa paikast toisee... nyt kun mie tänne muutin, niin mie päätin et enää mie en muuta...”

6.3 Asiakkaiden kokemukset muuttamisesta laitoshoidosta avohuollon asumispalveluihin

Haastateltavat kokivat, että oman asunnon rauha oli tärkeää. He saivat viettää omaa aikaa omassa asunnossaan, eikä kukaan tullut heitä häiritsemään. Oman asunnon oven lukkoon saaminen oli tärkeää. Asumisyksikössä kokonaisuudessaan oli haastateltavien mielestä rauhallista. Haastateltavista yksi kertoi pienten asioiden omassa asunnossa olevan tärkeitä. Oman suihkun, keittiön ja jääkaapin kerrottiin olevan heille tärkeitä. Haastateltavat kertoivat omista asunnoistaan seuraavalla tavalla:

”..tääl on rauhallisempaa...”

”...tääl on oma suihku, voi käydä millo haluaa...”

Vaikka uudessa asumisyksikössä oli monia vieraita henkilöitä, niin omassa kodissa tärkeänä pidettiin myös tuttujen asukaskavereiden läsnäoloa. Moni haastateltavista koki, että tutut kaverit edesauttavat kotiutumista uuteen kotiin. Myös uusien kavereiden saaminen on koettu tärkeänä. Kaksi haastateltavista kertoivat omia ajatuksiaan seuraavasti:

”...oon saanu tääl hyvii kavereit...”

”...ei menny ihan vieraitten sekaan...”

Haastateltavat kokivat viihtyvänsä uudessa kodissaan ja he kertoivat saavansa tehdä siellä asioita, jotka heitä miellyttävät. Moni kertoi viettävänsä paljon aikaa omassa rauhassaan tehden käsitöitä ja palapelejä, kuunnellen musiikkia, kirjoja lukien tai tv:tä katsellen.

”...sit mie luen tai kuuntelen musiikkii... siin se aika menee...”

Jokaisella haastateltavista oli asunnossaan keittiö. He kertoivat olleensa mukana asumisyksikön yhteisessä ruoanvalmistuksessa tehden pieniä asioita, mutta moni kertoi toiveenaan olevan ruoan valmistamisen omassa asunnossa. He kertoivat, ettei siihen ole vielä ollut mahdollisuuksia, koska henkilökunnan aika ei riitä siihen. Ruoanvalmistuksesta haastateltavat kertoivat näin:

”...on ajateltu tehä ja suunnitelmis on ollu et tehtäis...”

”...no mie haluaisin leipoo...”

Osa haastateltavista liikkuu pyörätuolilla. He kertoivat liikkumisen uudessa asumisyksikössä olevan helpompaa ja väljempää. Yksi haastateltava kertoi kuitenkin, ettei ovien avaaminen suju ilman avustusta. Ovien sähköiset avaaajat ovat pyörätuolissa liikkuvalla liian korkealla. Hän myös kertoi jo keskustelleen asiasta henkilökunnan kanssa. Hän itse kertoi näin:

”...noi mistä avataa toi ovi ni ei ylety kunnol...”

Jokainen haastateltavista kertoi, että he olivat saaneet valita oman asunnon sisustuksen. Omaan asuntoon tuotiin tavaroita vanhasta asumispaikasta tai niitä käytiin ostamassa tarpeen mukaan. Haastateltavat toivat ilmi, että se oli heille tärkeää saada valita oman asunnon värit ja tavarat.

Haastateltavat kertoivat myös Maununniityn asumisyksikön ympäristön olevan miellyttävä. Tärkeinä asioina he kertoivat olevan kaupunkiympäristön, kauppojen ja muiden palvelujen läheisyyden, lyhyet välimatkat sekä vilkkauden katukuvassa.

Haastateltavat kertoivat pienien asioiden vaikuttavan viihtyvyyteen uuden kodin ympäristössä. Osa heistä kertoi, että on mukavaa kun ei ole pelkkää metsää ympärillä. Asumisyksikön pihapiiri koettiin viihtyisäksi paikaksi viettää aikaa varsinkin kesäisin. Pihapiirissä viihtyisäksi koettiin erilaiset pihalaatat, kasvit ja kukkaistutukset sekä auringonvalon määrä kesäisin. Maununniityn ympäristöä edelliseen asuinpaikkaan eräs haastateltava vertasi näin:

”...Siel mettän keskel ei muuta nähny ku pihan ja toisen osaston pihoja vaa...”

Osa haastatelluista kertoi myös ympäristön olevan meluisampi kuin ennen. Koska uusi koti sijaitsi lähempänä keskustaa, vieressä menevältä tieltä kuului paljon enemmän ääniä kuin vanhassa asumispaikassa. Kodin ympäristössä koettiin myös olevan enemmän näkemistä vanhaan asuinpaikkaan verrattuna. Seuraavia asioita haastateltavat kertoivat:

”...no kun noi mopopojat ajelee...”

”...kun tääl näkee uusii ihmisii...”

Tärkeänä koettiin myös se, että uudessa kodissa asumisyksikön yleiset ovet eivät ole lukittuina päiväsaikaan. Haastateltavat kokivat, ettei heidän liikkumista kodin ulkopuolelle rajoiteta liikaa. Haastateltavat toivat myös ilmi, että vaikka kodin ympäristössä voi liikkua itsenäisesti, henkilökuntaa voi aina tarpeen mukaan pyytää seurakseen. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että uuteen kotiin saa pyytää vieraita päivisin vierailemaan ja joskus yöksikin:

”...tänne voi vieraita tulla kylään ja olla yötä...”

Haastateltavista yksi on miettinyt, mitä muut ihmiset hänestä ajattelevat kodin ulkopuolella. Hän kertoi, että vanhassa asumispaikassaan hän ei ollut kiinnittänyt tällaiseen asiaan ollenkaan huomiota. Hän myös piti tärkeänä sitä, että laitosalueella asuvien kehitysvammaisten henkilöiden tulisi päästä asumaan lähemmäs keskustaa. Hän kertoi seuraavaa:

”..kehitysvammaiset niiku ulkoistetaa tuolt laitoksist tänne yhteiskuntaan... ni minust se on hyvä ajatus...”

Muutto oli myös osan haastateltavien kohdalla vaikuttanut työmatkan pituuteen. Moni haastateltavista kulki päivittäiset työmatkansa kävellen tai pyöräillen. Työmatkan pituuden muuttumista ei koettu huonoksi asiaksi, koska matka koetaan nyt liikkumisen ja liikunnan takia tärkeänä. Osaan haastateltavien työmatkan pituus ei ollut vaikuttanut millään muulla tavoin kuin ajallisesti, koska he kulkivat matkat säännöllisesti autokuljetuksella. Työmatkan muuttumiseen haastateltavat kommentoivat seuraavalla tavalla:

”... on vähä pitempi.. mut se ei oo mua haitannu...”

”...tekee ihan hyvää vaan kuntoilu...”

6.4 Johtopäätökset

Tutkimustulosten läpikäymisen jälkeen huomasi niiden yhteneväisyyden teoreettiseen pohjaan muuttovalmennuksesta ja muutosta. Näiden pohjalta nostin esiin johtopäätökset. Johtopäätökset on jaoteltu tutkimuskysymysten mukaisesti, jolloin niiden lukeminen olisi helpompaa.

6.4.1 Muuttovalmennuksen toteutuminen asiakkaiden kokemana

Muuttovalmennus tulisi aloittaa hyvissä ajoin, 1 - 2 vuotta ennen varsinaista muuttoa, ja se etenee vaiheittain. Pitkäkestoisen muuttovalmennuksen jälkeen kehitysvammaisen henkilön ja uuden asumisyksikön henkilökunnan on helpompaa ymmärtää, ettei elämä uudessa kodissa ole aina heti valmiiksi asetettua. Uuden arjen sujuminen uudessa kodissa voidaan nähdä vasta muutaman vuoden kuluessa muutosta. (Puranen & Leinonen 2008, 121.) Kokemusten, tunteiden ja tiedon jakamisella on suuri rooli

muuttovalmennuksessa (Leinonen 2002, 118.) Tutkimustuloksista käy ilmi, että haastateltavista osa koki heidän muuttovalmennuksen alkaneen tarpeeksi aikaisin. He kertoivat, että olivat saaneet kuulla tulevasta muutosta kesän ja syksyn 2010 aikana. Kuitenkin tutkimustulokset osoittavat, että tieto tulevasta muutosta olisi voinut tulla aikaisemmin osalle haastateltavista kuin se oli nyt tullut.

Ihmissuhteet ja lähiympäristö muuttuu, kun kehitysvammaisen muuttaa uuteen kotiin. Kun tiedetään muuttavan kehitysvammaisen taustaa, avuntarpeita ja hänen toiveitaan, ne edistävät uuteen kotiin kotiutumista. Tavoitteina muuttovalmennuksessa on muuttajan valmistautuminen tulevaan elämänmuutokseen ja täten pehmennetään muuttoa uuteen kotiin. (Muuttovalmennus.) Tutkimustulosten mukaan muuttovalmennuksessa oli läpikäyty asioita liittyen yksin asumiseen, yhteiseloön muiden asukkaiden kanssa, kuinka olla naapuri toiselle sekä henkilökohtaiseen hyvinvointiin. Yksi haastateltavista olisi toivonut enemmän tietoa ja riittävästi valmistutumista tulevaa muuttoa koskien. Tutkimustulokset kertovat myös, että koska muutosta oli jo kulunut aikaa, jolloin osa haastateltavista ei enää muistanut, mitä asioita he olivat muuttovalmennuksessa käyneet läpi.

Kun kehitysvammaisen henkilö muuttaa uuteen asuinpaikkaan, täytyy ottaa huomioon, että hänen asuinpaikan ympäristö muuttuu erilaiseksi ja että hän kykenee sopeutumaan uuteen ympäristöön. Erityisesti täytyisi ottaa huomioon muuttavan henkilön mahdolliset pelot ja käydä niitä läpi keskustelun avulla. (Muuttovalmennus.) Tutustumisen uuden asumisyksikön muihin asukkaisiin sekä henkilökuntaan on tärkeää kehitysvammaisen henkilön kotiutumiselle. (Leinonen 2002, 119.) Asiakkaille, jotka tulevat asumaan yhdessä, tulee antaa riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia tutustua toisiinsa ja yhdessäoloon. (Muutossa tukena – asumisvalmennuksen käsikirja työntekijälle.) Tutkimustuloksista nousi esiin myös haastateltavien jännittämisen ja pelon tunteet. Tutkimustuloksista ei tule ilmi, oliko edellä mainittuja asioita käyty riittävästi läpi. Vaikka keskustan läheisyyttä pidettiin hyvänä asiana uuden kodin kannalta, niin osa haastateltavista kertoi miettineensä mielessään, että onko uusi asumisyksikkö yhtä turvallinen kuin aikaisempi asuinpaikka. Jännittävyyden ja pelon tunteet koskivat ikkunoiden auki pitämistä öisin sekä sitä, olisiko elämä uudella asuinalueella rauhallisempaa. Jännityksen tunteet heijastuivat myös haastateltavien omaan yksilöllisyyteen henkilöinä. He olivat pohtineet, miten he tulevat pärjäämään uudessa asuinyksikössä ja voiko paikka olla liian vaativa heille. Tutkimustulokset nostivat esiin myös jännit-

tävyuden tunteen uusien asukastoverien ja henkilökunnan tapaamisesta. Henkilökunta oli monelle ennalta tuntematonta. Moni haastateltava tiesi osaa uusista asukastovereista jo ennestään. Toisaalta tutkimustulokset kertoivat myös, että osalla haastateltavista ei ollut mitään jännitettävää muuttoon liittyen.

Asumis/muuttovalmennuksen yhtenä tavoitteena on, että henkilö pääsee tutustumaan tulevaan uuteen kotiin ja mahdollisuuksien mukaisesti seurata sen rakentamista. Vierailu rakennustyömaalla voi olla kehitysvammaiselle henkilölle erittäin tärkeää. Hän alkaa hahmottaa uutta kotiaan ja sen ympäristöä. (Leinonen 2002, 119.) Tuloksista käy ilmi, että osa haastateltavista oli päässyt vierailemaan rakennustyömaalla Maununnittyn rakentamisen ollessa vielä kesken. He olivat saaneet tarkastella uutta asumisyksikköä ulkoapäin sekä sisältä. Yksi haastateltavista kertoi saaneensa tietää silloin, mikä asunto tulisi olemaan hänen. Muut haastateltavista eivät kokeneet, että olisivat saaneet valita asuntonsa sijaintia, vaan ne olivat ennalta määräytyt.

Muuttovalmennuksen perustana on kehitysvammaisen asiakkaan oman osallistumisen ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, sekä vahva näkemys hänen oikeudestaan yhteiskunnan täysivaltaiseen jäsenyyteen. Kehitysvammaisella henkilöllä on oikeus toteuttaa asumisessaan omaa elämäntyyliään yksilöllisen avun, tuen ja ohjauksen turvin. (Muutossa tukena – asumisvalmennuksen käsikirja työntekijälle.) Tutkimustulosten mukaan haastateltavat saivat vaikuttaa asioihinsa asunnon sisustuksen suunnittelemisessä. Osa haastatelluista kertoi, että heille oli annettu värikartta, josta sai valita haluamansa värin asuntonsa lattiaan sekä kylpyhuoneen laatoitukseen. Jokainen haastateltavista oli tuonut uuteen asuntoonsa tavaroita entisestä asumisyksiköstään ja olivat myös ostaneet uusia tavaroita. He kokivat, että he olivat saaneet sisustaa omat asuntonsa oman tahtonsa mukaisesti.

6.4.2 Muuton sujuminen asiakkaiden kokemana

Kehitysvammaisella ihmisellä tulee olla mahdollisuus itsenäistyä ja aloittaa oma elämä (Muutossa tukena - asumisvalmennuksen käsikirja työntekijälle). Asumisvalmennuksen lähtökohdaksi on omaksuttu ajatus, että jokaisella kehitysvammaisella henkilöllä on oikeus itsenäistyä ja muuttaa lapsuudenkodistaan, toisesta asumisyksiköstä tai laitoshoidon puolelta hänelle sopivaan ja tarpeelliset palvelut tarjoavaan omaan kotiin (Leinonen 2002, 118). Laitosasumisen puolelta muuttaneiden kehitysvammaisten kohdalla on haasteena laitosten toimintatapojen ehkäiseminen. Muuton jälkeinen

elämä on osattava järjestää siten, että kehitysvammainen henkilö voi edelleen olla osana erilaisissa yhteisöissä sekä samalla noudattaa omaa yksilöllistä asumistapaansa. (Puranen & Leinonen 2008, 122.) Haastateltavat kokivat muuton laitosasumisen puolelta avohuollon asumisyksikköön olleen heille suuri asia. Kaikki haastateltavat kokivat saaneensa riittävästi apua muuttamiseen liittyvissä asioissa henkilökunnalta ja läheisiltään. Tärkeänä koettiin oma osallisuus muuttopäivänä. Yksi haastateltavista kertoi haaveilleensa muuttamisesta jo pitkään. Haastateltavat kertoivat muuttamisen olleen heille tie itsenäistymiseen, aikuisuuteen ja aikuisena kohtelemiseen. Haastateltavista osa kertoi miettineensä mielessään, mitä jos heidän asuminen ei tule onnistumaan avohuollon asumisyksikössä. He kertoivat miettineensä, että silloin voisi olla muutto takaisin laitosasumisen puolelle. Eräs haastateltavista kertoi, että hän on niin monta kertaa elämässään joutunut muuttamaan paikasta toiseen, joten kun hän muutti Maununniittyyn, hän ei aikonut enää muuttaa minnekään muualle.

6.4.3 Asiakkaiden kokemukset muuttamisesta laitoshoidosta avohuollon asumispalveluihin

Asunto määritellään tilaksi, jossa on mahdollisuus elää ja asua. Asunnon tulee tarjota suoja yksityiselämälle ja kotirauha. Asunnon tulee olla enemmän kuin vain yksi huone. (Yksilölliset palvelut, toimivat asunnot ja esteetön ympäristö 2003, 11.) Tärkeinä asioina uudessa kodissa pidettiin oman asunnon omaa rauhaa sekä asumisyksikön yleinen rauhallisuus koettiin tärkeänä asiana. Tutkimustulokset osoittavat, että omassa asunnossa saa olla niin kuin itse haluaa, eikä kukaan ulkopuolinen pääse asuntoon sisälle, jos asunnonhaltija ei itse halua.

Esteetön ja turvallinen lähiympäristö ovat laatutekijöitä, jotka tulee ottaa huomioon asuntojen sijainnin valinnassa. Asunnon tulisi myös sijaita lähellä palveluita, harrastuksia ja työ- ja päivätoimintaa sekä asunnolta tulisi olla myös hyvät yhteydet julkisten ja yksityisten kulkuvälineiden käyttöön. (Laatusuositus kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen rakentamiseen 2010.) Vaikka haastateltavien asumispaikan ympäristö onkin muuttunut, he eivät pitäneet sitä huonona asiana. Tutkimustuloksista kävi ilmi, että moni koki, että vanhassa asuinpaikassa ei ollut mitään uutta nähtävää ja ympärillä oli pelkästään metsää. Maununniityn ympäristön hyvinä asioina pidettiin uusien ihmisten näkemistä, kaunis pihaympäristö (laatat, kukkaistutukset) sekä asumispaikan valoisuus (auringonpaiste). Haastateltavat, jotka liikkuvat pyörätuolilla kokivat Maununniityn asumisyksikön tilojen olevan avarampia liikkumisen kannalta. Myös palve-

lujen läheisyys sekä hyvät liikenneyhteydet koettiin hyvänä asiana uuden kodin ympäristössä.

7 POHDINTA

Tutkimuksen aihe kiinnosti minua jo valtavasti ennen työn aloittamista. Kehitysvammaisille pyritään saamaan yksilöllisiä asumisratkaisuja ja siirtyä laitoshoidon puolelta kohti yksilöllisiä asumisratkaisuja. Laitoshoidon purku jatkuu vielä vuoteen 2015 asti, jollei pidempäänkin. Laitoshoidon piirissä asuvien kehitysvammaisten henkilöiden lisäksi myös kotoa muuttavien kehitysvammaisten asumistarpeet kasvavat koko ajan. Mielessäni herää kysymys, onko asumispaikkojen määrä mitoitettu siten, että sekä kotoa muuttaville että laitoshoidon puolelta muuttaville kehitysvammaisille on riittävästi asumisyksikköjä tiedossa? Olen lukenut paljon muiden kuntien kohdalla tapahtuneesta laitoshoidon purkamisesta ja heidän tietojensa mukaan suurin osa asumispaikoista on suuntautunut kotoa muuttaneille. Kymenlaakson alueella näyttää siltä, että jokaiseen vapautuvaan asumispaikkaan on välittömästi muuttaja tarjolla. Tästä voisi ajatella johdopäätöksensä, että asumisyksiköitä tarvitaan koko ajan lisää asumisen tarpeen kasvaessa suuremmaksi.

Laitoshoidon purun ollessa käynnissä monien kehitysvammaisten asumispaikka muuttuu. Tällöin tulisi mielestäni kehitysvammaisten henkilöiden muuttovalmennukseen kiinnittää paljon enemmän huomiota. Suositusten mukaan muuttovalmennus tulisi aloittaa hyvissä ajoin ennen muuttoa, n. 1 - 2 vuotta ennen muuttoa. Tässä tutkimuksessa selviää, että vaikka muuttoon valmistautumiseen ei ollut haastateltavien mielestä varattu riittävästi aikaa, he olivat erittäin tyytyväisiä siihen, että pääsivät muuttamaan pois laitosalueelta.

Tutkimuksen myötä nousi esiin myös asumisvalmennuksen ja muuttovalmennuksen ero. Koska varsinaisesti asumisvalmennusta ei ole määritelty, siitä käytetään myös hyvin usein sanaa muuttovalmennus. Miksi niitä ei ole eritelty käsitteinä toisistaan? Ne kuitenkin erotetaan selvästi sanallisesti toisistaan, mutta missään ei lue tarkkaa määritelmää. Asumisvalmennus nähdään yleisesti enemmän toimintana, jolloin kotoa muuttava henkilö muuttaa uuteen kotiin tai asumisyksikköön. Asumisvalmennusta voi saada myös jaksoittain, jolloin henkilö asuu lyhyen ajan asumisyksikössä harjoitellen tulevaisuuden asumistaan. Muuttovalmennus taas nähdään siten, että henkilö on jo ai-

emmin asunut asumisyksikössä ja muuttaa joko toiseen yksikköön tai tuettuun asumiseen yksikön ulkopuolelle.

Tämän tutkimuksen myötä aloin ajattelemaan enemmän yksilöllisen asumisen käsitettä. Jos laitoshoidon puretaan ja asumisesta yritetään saada koko ajan yksilöllisempää, onko silloin mietitty asumisyksikön asiakaspaikkamääriä riittävästi? Kokeeko kehitysvammainen henkilö olevansa yksilöllinen, jos hänen kanssaan samassa kodissa asuu vaikkapa 10 - 20 asukasta? Riittävätkö henkilökunnan resurssit tällöin jokaisen asiakkaan yksilölliseen huomioimiseen, ohjaukseen, tukeen ja neuvontaan?

Toisesta näkökulmasta katsottuna voisi ajatella, että kehitysvammainen henkilö voi kokea olonsa turvalliseksi juuri silloin, kun samassa talossa asuu riittävän paljon muita ihmisiä. Jos hänellä on oma asunto asumisyksikön sisällä, hän voi valita viettääkö aikaa yksin ja tarvittaessa hänellä on mahdollisuus hakeutua muiden seuraan.

Tutkimus myös laittaa miettimään asumispaikkojen sijaintia. Vaikka tavoitteena on integroida kehitysvammaiset henkilöt yhteiskuntaan, niin onko yhteiskunta valmis siihen. Omasta mielestäni on, mutta varmasti löytyy monilta asuinalueilta paikallisia asukkaita, jotka tulevat vastustamaan kehitysvammaisten asumisyksiköiden rakentamista heidän naapuriinsa.

Tutkimus antoi mielestäni laadukasta ja omakohtaista tietoa kehitysvammaisten henkilöiden muuttovalmennuksen ja muuton sujumisesta. Koska laitoshuollon purkamisen tulisi olla päätöksessään vuonna 2015, tulisi kehitysvammaisten muuttovalmennukseen panostaa. Carean sosiaalipalvelujen vastuualueella on koko ajan käynnissä rakennushankkeita ja muuttavia kehitysvammaisia henkilöitä on monia. Mielestäni jokaisella kuntayhtymällä olisi hyvä olla oma malli muuttovalmennukseen, jota voisi tarpeen muuttuessa muokata. Muuttovalmennusta tulisi myös enemmän tuoda esiin työtapana, jolloin sitä voisi enemmän toteuttaa.

Laitoshuollon purkamiseen liittyen on tehty muutamia tutkimuksia. Markku Niemelä ja Krista Brandt (2008) toteuttivat selvitystyön ”Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen - Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja”. Selvitystyön mukaan Suomessa tulisi siirtyä kohti asumismuotoja, joissa palvelu ja tuki kyettäisiin erottamaan toisistaan. Koska selvitystyö on tehty jo vuonna 2008, on asumisessa jo otettu askeleet yksilöllisen asumisen suuntaan.

Toinen tutkimus on Antti Peltö-Huikon, Juha Kaakisen ja Jukka Ohtosen (2008)

”Saattaen muutettava - kehitysvammaisten laitoshuollon hajauttamisen seurantaraportti”, joka on seuranta- ja arviointitutkimus. Tutkimuksen tehtävänä oli seurata ja arvioida kahden erityishuoltopiirin laitoshoidon hajauttamisen vaikutuksia ja kehitysvammaisen henkilön muuttoprosessin sujuvuutta uuteen kotiin.

Tutkimusmenetelmäni oli mielestäni onnistunut. Koska tutkimuksen kohderyhmänä olivat kehitysvammaiset henkilöt, mielestäni teemahaastattelu oli parhain vaihtoehtoinen tiedon keräämiseen. Haastattelu antoi haastatelluille henkilöille mahdollisuuden kertoa asiat omalla tavallaan sekä vastaukset olivat suoraan haastateltavien omakohtaisia kokemuksia. Kysymysten muotoilussa sain ohjausta Carean sosiaalipalvelujen vastuualueen puhetulkilta. Tämä oli tärkeää, koska kysymysten tuli olla helposti ymmärrettävissä. Muutama kysymys haastattelun aikana täytyi avata ja selittää toisin tavoin, mutta siihen olin jo varautunut etukäteen.

Mielestäni haastateltavat osallistuivat haastatteluihin kokonaisvaltaisesti, vaikka vastaaminen heille oli vapaaehtoista. Haastatteluun osallistuneiden määrä oli hyvä, koska aineiston analysointiin meni jo näin pienen kohderyhmän kanssa paljon aikaa. Vaikka haastateltavia oli lukumäärällisesti vähän, haastateltavilta saatiin riittävästi omakohtaisia kokemuksia muuttovalmennukseen ja muuttoon liittyen.

Haastattelun tulokset ovat mielestäni luotettavia, koska jokainen haastateltava kertoi omakohtaisia kokemuksia. Jos olisin joutunut käyttämään haastatteluissa puhetulkinta tai vaikkapa omaisen apua, vastaukset olisivat voineet olla vääristyneitä. Haastateltavien valinnassa tutkimuksen alkuvaiheessa otettiin huomioon haastateltavien mahdollisuus vastata esitettäviin kysymyksiin itsenäisesti ja esitettävien kysymysten ymmärtäminen. Tämä mielestäni vaikuttaa haastattelun luotettavuuteen.

Tutkimustuloksista tuli esiin myös haastateltavien toiveita ja ajatuksia. He kertoivat olevansa erittäin tyytyväisiä muuttoonsa ja siihen, että heillä on oma asunto. Jokaisella asukkaalla on asunnossaan myös oma keittiö. Osa haastateltavista kertoi, että he eivät ole valmistaneet omissa keittiöissään ruokaa, vaikka ovat sitä toivoneet. Miksi haastateltavien toiveita ei ole ruoanvalmistuksesta huomioitu? Ovatko haastateltavat tuoneet riittävästi toiveensa esiin ruoanvalmistuksesta? Voiko syynä olla henkilökunnan ajan riittämättömyys? Muutama haastateltavista ei kokenut ruoanvalmistuksen edes olevan heille tärkeä asia. Tämän tutkimuksen ollessa meneillään haastateltavat olivat asuneet

uudessa asumisyksikössä jo puolen vuoden ajan. Osa haastateltavista kertoi osallistuneensa asumisyksikön yhteisessä keittiössä ruoanvalmistukseen, mutta oman asunnon keittiöissä he eivät ole ruokaa vielä voineet valmistaa. Osa haastateltavien kohdalla tulee väistämättä eteen toimintakyvyn luomat haasteet ja osalla kiinnostusta ruoanvalmistukseen omassa asunnossa ei ole ollut.

Koska kehitysvammaisten muuttaminen on ajankohtaista ja laitoshoidon puretaan koko ajan, toivon, että tämä tutkimus tuo esiin haastateltavien omakohtaiset kokemukset muuttovalmennuksesta ja muutosta sekä asioista, joihin heidän mielestään tulisi enemmän kiinnittää huomiota.

LÄHTEET

Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Asumisvalmennus. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Vernerfi.fi-internetsivut. Päivitetty 22.7.2011. Saatavissa:
<http://vernerfi.net/yleis/arki/asuminen/asumisvalmennus.html>. [viitattu 29.8.2011].

Asumisyksiköt. Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä. Careafi.fi-internetsivut. Saatavissa:
<http://www.careafi.fi/Opastusta/Erityisryhmien%20palvelut/Asumispalvelut/Yksik%C3%B6t/>. [viitattu 20.9.2011].

Erityisryhmien palvelut. Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä. Careafi.fi-internetsivut. Saatavissa:
<http://www.careafi.fi/Opastusta/Erityisryhmien%20palvelut/>. [viitattu 24.10.2011].

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Kaski, M., Manninen, A., Mölsä, P. & Pihko, H. 2001. Kehitysvammaisuus. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Kehitysvammahuolto ennen. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Vernerfi.fi-internetsivut. Päivitetty 9.3.2011. Saatavissa:
<http://vernerfi.net/yleis/kehitysvammaisuus/vammaispolitiikka/kehitysvammahuolto-ennen.html>. [viitattu 20.10.2011].

Kymenlaakson alueellinen suunnitelma kehitysvammaisten ihmisten asumisratkaisuksi ja palvelujen järjestämiseksi suunnitelmakaudella 2010 – 2015. Kymenlaakson sai-

raanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä. Julkaisija: Carean sosiaalipalvelujen vastuualue.

Laatusuositukset kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen rakentamiseen vuosiksi 2010 - 2017. 2010. Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta. Kehitysvammaisten palvelusäätiö. Kvps.fi-internetsivut. Saatavissa: <http://www.kvps.fi/download/pdf/ajankohtaista/asuntojen-rakentamisen-laatusuositukset.pdf>. [viitattu 25.9.2011].

Laitoshoito 1. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Vernerfi.fi-internetsivut. Päivitetty 5.4.2011. Saatavissa: <http://vernerfi.net/yleis/sosiaaliturva/lapset/asuminen/laitoshoito.html>. [viitattu 21.9.2011].

Laitoshoito 2. Sosiaali- ja terveysministeriö. Stm.fi-internetsivut. Päivitetty 7.3.2011. Saatavissa: http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/laitoshoito. [Viitattu 30.8.2011].

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519.

Laki kunta- ja palvelurakennemuutoksesta 9.2.2007/169.

Leinonen, E. 2002. Vuosikymmen palveluiden kehittäjänä ja kokeilijana. Perhepalveluita, asumispalveluita ja päivätoimintaa. Kehitysvammaisten palvelusäätiö. Tampere: Tammer Paino-Oy.

Leskelä, L. 2006. Yhteisymmärrystä rakentamassa. Tapaustutkimus epäsymmetrisestä keskustelusta. Teoksessa: Teittinen, A. (toim.) Vammaisuuden tutkimus. Helsinki: Yliopistopaino.

Maunnniitty. 2011. Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä. Careafi-internetsivut. Saatavissa: <http://www.careafi.fi/Opastusta/Erityisryhmien%20palvelut/Asumispalvelut/Yksik%C3%B6t/Maunnniitty/>. [viitattu 20.9.2011].

Minä muutan – asumisvalmennuksen tehtäväkansio asiakkaalle. 2009. Savon vammaisasuntosäätiö. Savas.fi-internetsivut. Saatavissa:
http://www.savas.fi/tiedostot/File/Materiaalipankkiin/asumisvalmennuksen_%20tehtavakansio.pdf. [viitattu 10.9.2011].

Muutossa tukena - asumisvalmennuksen käsikirja työntekijälle. 2009. Savon vammaisasuntosäätiö. Savas.fi-internetsivut. Saatavissa:
http://www.savas.fi/tiedostot/File/Materiaalipankkiin/asumisvalmennuksen_kasikirja.pdf. [viitattu 24.9.2011].

Muuttovalmennus. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Vernerfi.fi-internetsivut. Päivitetty 4.4.2011. Saatavissa:
<http://vernerfi.net/yleis/arki/asuminen/asumisvalmennus/muuttovalmennus.html>. [viitattu 30.8.2011].

Niemelä, M. & Brandt, K. 2008. Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen. Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:73. Helsinki: Yliopistopaino.

Puranen, T. & Leinonen, E. Muuttovalmennuksen tavoitteena on kehitysvammaisen hyvä elämä. Teoksessa: Niemelä, M. & Brandt, K. 2008. Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen - Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä. Helsinki: Yliopistopaino.

Seppälä, H & Rajaniemi, M. Mitä kehitysvammaisuus on. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Vernerfi.fi-internetsivut. Päivitetty 2.5.2011. Saatavissa:
<http://vernerfi.net/yleis/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on.html>. [viitattu 10.9.2011].

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.

Valtioneuvoston asuntopoliittinen toimenpideohjelma. 2008. Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu. Ymparisto.fi-internetsivut. Saatavissa:
<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=82755&lan=fi>. [viitattu 23.9.2011].

Valtioneuvoston periaatepäätös ohjelmasta kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi. 2010. Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu. Ymparisto.fi-internetsivut. Saatavissa:
<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=114614&lan=fi>. [viitattu 23.9.2010].

Yksilölliset palvelut, toimivat asunnot ja esteetön ympäristö. Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuositus. 2003. Sosiaali- ja terveysministeriö. Stm.fi-internetsivut. Saatavissa:
<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/asumpalv03/asumpalv03.pdf>. [viitattu 10.9.2011]

HAKEMUS / LUPA

Lupa opinnäyte- ja tutkimustyöt

(Hoito- tai sosiaalialan opinnäytetyö tai muu vastaava ammattikorkeakoulu- tai toisen asteen opiskeluun/koulutukseen liittyvä tutkimus)

Lupaa opinnäyte- ja tutkimustyöhön ei pääsääntöisesti myönnetä potilaisiin/asiakkaisiin kohdistuviin tutkimuksiin eikä rekisteritutkimuksiin, jotka kohdistuvat salassa pidettäviin potilas/asiakasrekisteritietoihin.

Dnro TUTKIMUS	Päätös § 35/72 / 2011
---------------	-----------------------

Opiskelija / tutkija täyttää ja vastaa allekirjoitusten hankkimisesta

1. Opinnäytetyön / tutkimuksen tiedot

Oppilaitos / koulutusohjelma / suuntautumisvaihtoehto Kymenlaakson ammattikorkeakoulu/ Sosiaalialan koulutusohjelma/ Sosiaalinen kuntoutus	Oppilaitoksen osoite Sairaalankuja 6, 45750 Sairaalanmäki
Opinnäytetyön / tutkimuksen nimi Kehitysvammaisten asiakkaiden kokemuksia muuttovalmennuksesta ja muutosta laitosasumisesta avohuollon asumispalveluyksikköön Carean sosiaalipalvelujen vastuualueella.	
Opinnäytetyön / tutkimuksen alkamispvm 1.1.2011	Opinnäytetyön / tutkimuksen päättämispvm 31.12.2011
Opinnäytetyön / tutkimuksen tavoitteet ja lyhyt kuvaus toteutuksesta (esim. aineiston keruu, kohderyhmä) Tavoitteena on saada kehitysvammaisten asiakkaiden omakohtaisia kokemuksia siitä, miten heidän muuttovalmennuksensa ja muuttonsa on sujunut laitosasumisen puolelta avopalvelun asumisyksikköön. Kohderyhmänä ovat kehitysvammaiset asiakkaat Carean sosiaalipalvelujen vastuualueella, Maununniityn asumisyksikössä. Haastateltavia asiakkaita on 6 (kuusi). Aineisto tullaan keräämään haastattelujen muodossa. Haastattelumuotona on teemahaastattelu. Haastattelut nauhoitetaan ja haastatteluun kerätty tutkimusaineisto tullaan hävittämään tarkoituksenmukaisesti kun tutkimustyö on päättynyt. Haastateltavien asiakkaiden henkilöllisyys pidetään salassa koko tutkimuksen ajan. Tutkimussuunnitelma on hyväksytty oppilaitoksessa sekä Carean sosiaalipalvelujen vastuualueella.	

2. Hakija / hakijat

Opiskelijan / opiskelijoiden nimet	Osoite	Sähköposti	Puhelin
Heidi Heikkilä		heidi.heikkila@student.kyamk.fi	

3. Opinnäytetyön / tutkimuksen kustannuksista vastaava

☒ opiskelija / tutkija	☐ vastuuyksikkö, josta sovittu (pvm ja nimi)
☐ joku muu, mikä	kanssa (hankesopimus liitteenä)

4. Opinnäytetyön / tutkimuksen raportointi

--	--

CAREA – KYMENLAAKSON SAIRAANHOITO- JA SOSIAALIPALVELUJEN KUNTAYHTYMÄ

Kuntayhtymän johto
Kotkantie 41
48210 Kotka
Puh. 05 220 51
Fax 05 220 5909

Kymenlaakson keskussairaala
Kotkantie 41
48210 Kotka
Puh. 05 220 51
Fax 05 220 5514

Kuusankosken aluesairaala
Sairaalankuja 3 C
45750 Sairaalamäki
Puh. 05 220 51
Fax 05 220 2255

Kymenlaakson psykiatrinen sairaala
Sairaalankuja 3 D
45750 Sairaalamäki
Puh. 05 220 51
Fax 05 220 2708

Sosiaalipalvelut
Kehitysvammaisten erityishuolto
Pohjankorventie 19
45740 Kuusankoski
Puh. 020 615 9000
Fax 020 615 9004

Vastuu saa välittämään.

HAKEMUS / LUPA

Lupa opinnäyte- ja tutkimustyöt

(Hoito- tai sosiaalialan opinnäytetyö tai muu vastaava ammattikorkeakoulu- tai toisen asteen opiskeluun/koulutukseen liittyvä tutkimus)

☒ Opinnäytetyö / raportti toimitetaan ylihoitajalle	☐ Raportti toimitetaan julkaisusarjan toimituskunnalle
☒ Opinnäytetyöstä / raportista pidetään osastokokous / koulutus	☒ Jokin muu tapa, mikä Opinnäytetyö julkaistaan Theseus- ammattikorkeakoulujen verkkokirjastossa

Opinnäytetyön tekijällä on opinnäytetyöhönsä tekijänoikeus, mikäli hankkeistamissopimuksessa ei toisin sovi. Kymenlaakson sairaanhoitopiirin kuntayhtymä saa opinnäytetyöhön käyttöoikeuden omassa toiminnassaan. Käyttöoikeudesta ei suoriteta palkkiota.

5. Allekirjoitukset

Oppilaitos	
Ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys Merja Nurmi <i>Merja Nurmi</i>	Puhelin / sähköposti p. 044 702 8929 merja.nurmi@kyamk.fi
Vastuuyksikkö	
Yhteyshenkilön/työelämäohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys Päivi Friman-Eronen <i>Päivi Friman-Eronen</i>	Puhelin / sähköposti p. 044 269 1523 paivi.friman-eronen@carea.fi
Osastonhoitajan / esimiehen allekirjoitus ja nimenselvennys Mari Kinnunen <i>Mari Kinnunen</i>	Puhelin / sähköposti p. 020 6159114 mari.kinnunen@carea.fi
Pvm sekä hakijan tai ryhmästä yhden henkilön allekirjoitus ja nimenselvennys Heidi Heikkilä <i>Heidi Heikkilä - 18.5.2011 Kouvola</i>	

6. Luvan myöntäjän viranhaltijapäätös

☒ Myönnetty lupa opinnäyte / tutkimustyöhön hakemuksen mukaisesti		
☐ Lupa edellyttää eettisen toimikunnan käsittelyn	☐ Pyydetään tarkennusta / lisäselvityksiä	☐ Hakemus hylätty
Perustelut / pyydetävät lisäselvitykset		
Aika ja paikka <i>Kouvola 10.5.2011</i>	Allekirjoitus ja nimenselvennys, arvo / tehtävänimike <i>Anu Romppainen</i>	
Yksikkö- ja yhteystiedot		
Pyydetty lisäselvitykset toimitettu: aika ja paikka	Allekirjoitus ja nimen selvennys, arvo / tehtävänimike	
Yksikkö ja yhteystiedot		

7. Liitteet

- Tutkimussuunnitelma (hyväksytty oppilaitoksessa)
 Hankkeistamissopimus

CAREA – KYMENLAAKSON SAIRAANHOITO- JA SOSIAALIPALVELUJEN KUNTAYHTYMÄ

Kuntayhtymän johto
Kotkantie 41
48210 Kotka
Puh. 05 220 51
Fax 05 220 5909

Kymenlaakson keskussairaala
Kotkantie 41
48210 Kotka
Puh. 05 220 51
Fax 05 220 5514

Kuusankosken aluesairaala
Sairaalamäki 3 C
45750 Sairaalamäki
Puh. 05 220 51
Fax 05 220 2255

Kymenlaakson psykiatrisen sairaala
Sairaalamäki 3 D
45750 Sairaalamäki
Puh. 05 220 51
Fax 05 220 2708

Sosiaalipalvelut
Kehitysvammaisten erityishuolto
Pohjankorventie 19
45740 Kuusankoski
Puh. 020 615 9000
Fax 020 615 9004

HEI!

Opiskelen Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa sosionomiksi. Olen tekemässä opinnäytetyötäni Carean sosiaalipalvelujen vastuualueelle, Maunnniityn asumispalveluyksikköön.

Olisin tulossa haastattelemaan Sinua koskien muuttoasi uuteen kotiin. Tarkoituksena olisi saada Sinulta omakohtaisia kokemuksia siitä, miten muuttovalmennus ja muutto ovat sujuneet kohdallasi.

Vaikka tapasimme jo tutustumisen merkeissä huhtikuun alussa, halusin vielä muistutuksena lähettää Sinulle tämän kirjeen silloin alustavasti sovitusta haastattelusta. Vastaaminen on vapaaehtoista.

Haastattelu tulee kestämään n. 1-2 tuntia.

Päivä, jona tulen Sinua haastattelemaan on:

_____ klo _____

Ystävällisin terveisin,

Heidi Heikkilä

Sosionomiopiskelija, Kymenlaakson ammattikorkeakoulu

HEI!

Opiskelen Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa sosionomiksi. Olen tekemässä opinnäytetyötäni Carean sosiaalipalvelujen vastuualueelle, asumisyksikkö Maunnniittyyn. Tutkimusluvan olen saanut sosiaalipalvelujen vastuualueelta.

Olen menossa haastattelemaan (haastateltavan nimi) koskien hänen muuttoaan uuteen kotiin. Tarkoituksena olisi saada häneltä omakohtaisia kokemuksia muuttovalmennuksesta ja muutosta laitospalveluista avohuollon asumispalveluihin.

Olen käynyt tapaamassa (haastateltavan nimi) jo huhtikuun alussa. Tämä kirje on ilmoituksena teille siitä, että tiedätte, kuka olen ja minkä vuoksi olen (haastateltavan nimi) menossa haastattelemaan.

Haastattelu tulee tapahtumaan Maunnniityssä heinäkuun 2011 aikana. Haastattelun tarkemmasta ajankohdasta ilmoitetaan haastateltavalle kesäkuun 2011 aikana.

Mikäli haastatteluun liittyvistä asioista tulee kysyttävää, voit ottaa yhteyttä minuun sähköpostitse tai puhelimitse.

Ystävällisin terveisin,

Heidi Heikkilä

Sosionomi opiskelija, Kymenlaakson ammattikorkeakoulu

heidi.heikkila@student.kyamk.fi

p. ### ##### ###

Teemahaastattelun runko

Muuttovalmennus

- Milloin sinulle kerrottiin, että muutat Maununniittyyn? Olisitko halunnut tietää aikaisemmin muutosta kuin nyt sait tietää? (mikä vuodenaika, oliko maassa lunta?)
- Kuka kertoi sinulle, että muutat Maununniittyyn? Kenen kanssa kävit muuttamiseen liittyviä asioita läpi?
- Millä tavalla sinulle kerrottiin, että pääset muuttamaan Maununniittyyn? (Henkilökohtaisesti, kirjeellä?)
- Mitä asioita kävitte läpi muuttamiseen liittyen? Milloin aloitte käymään asioita läpi? Mitä tavaroita täytyy ottaa mukaan? Mitä asioita täytyy ottaa huomioon, pelot, tunteet?
- Tutustuminen Maununniittyyn?
- Oliko ennen muuttoa asioita, joita sait itse valita? esim. asunnon sijainti Maununniityssä?
- Olisiko ennen muuttoa ollut asioita, joihin olisit halunnut vaikuttaa? Jotain, mitä olisit halunnut sanoa?

Muutto/Muuttaminen

- Miltä muuttaminen tuntui? (Pelot, hyvät asiat?)
- Miltä se tuntui, että pääsit muuttamaan Maununniittyyn?
- Mitä hyviä asioita muutossa oli? Mitä huonoja asioita muutossa oli?
- Kuka oli apuna, kun muutit Maununniittyyn? Olitko itse kantamassa tavaroita? Järjestitkö itse huoneen tavarat? Kuka laittoi tavarat kaappiin?
- Mikä muuttamisessa oli vaikeinta? /Mikä muuttamisessa oli helpointa?
- Mitä hyviä asioita muutosta on seurannut? Mitä hyviä asioita sinulle on tapahtunut, kun muutit Maununniittyyn?
- Sinä päivänä kun muutit, oliko joitain asioita, joita olisi voinut tehdä toisella tavalla? Jos oli, niin mitä?

Koti

- esim. onko saanut vaikuttaa asunnon sisustukseen? esim. seinien väri ym.)
- Oletko saanut vaikuttaa oman asuntosi sisustukseen? (sisustus sana avattava tarvittaessa esim, kuka valitsi matot ja verhot?)
- Asiakkaille, joilla pyörätuoli: Millaista liikkuminen pyörätuolilla on Maunnniityssä?
- Viihdytkö uudessa kodissasi? Minkä asioiden takia viihdyt uudessa kodissa?
- Kun nyt asut uudessa kodissa, mitä kaikkea teet uudessa asunnossasi? Miten vietät aikaasi?
- Miltä asuminen Maunniityssä tuntuu? Pelot, tuntemukset?

Kodin ympäristö (esim. fyysiset puitteet kuten ympäristön muutos, mahdollisen työmatkan pituus?)

- Mitä eroa on Maunnniityn ja vanhan asumispaikan välillä?
- Kun liikut ulkona, miten Maunnniity on erilainen vanhaa paikkaa asumispaikkaa ajatellen?
Mitä hyvää ja mitä huonoa?
- Vaikuttiko muuttaminen työmatkan/päivätoiminnan matkan pituuteen?
- Mikä kodin ympäristössä on hyvää/huonoa?